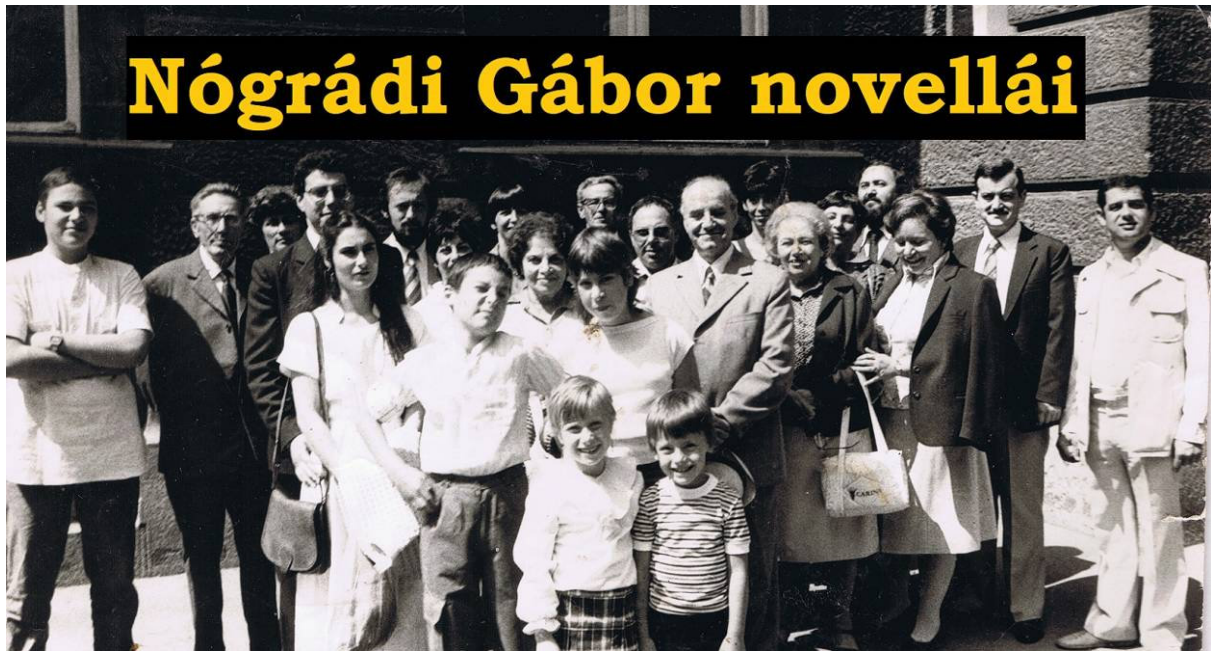

Nógrádi Gábor novellái

TARTALOM

Angyali üzenet

Apuka, kérem...!

Fájdalom

Tarasz Bulba 1955

A vendég – Doktor Mengele

Öcsénk pontos története

Kaddis 1957

Az ebéd

A látogató

Gerjedelem – Fogak fehér bástyasora

Feloldozás nélkül

Ezt a nőt nem öli meg tanár úr! – Semmelweis 200

Öregember a padon

Megfelel Jézusnak

Ó, te boldog Hoffmann Adolf!

A kisgyerek az udvar porában játszott a kerekas kút és a meggyfa között.

A fán alig volt gyümölcs. Fagyott 1884 áprilisában.

A fiúcskának vállig ért a haja, pedig a vallása szerint már le lehetett volna vágni. Elmúlt hároméves.

Kis szekeret tologatott. Pontosabban egy darab fát tologatott, ami számára a szekér volt.

Két nagytestű fehér komondor feküdt mellette elnyúlva a porban. Egy ütemre lihegtek a lombok árnyékában. Aztán a lihegést abbahagyták és felemelték a fejüket.

Koszorú szürke kaftánban, fején fekete kalappal, vállán batyuval, hajlott hátú sovány vándor-ember állt a kerítéskapunál, és mély halk hangon megszólította a gyereket.

– Sálom, Jichak! Menj, szólj édesanyádnak!

A gyerek felpillantott a játékából, megnézte magának a szakállas idegent, aki ismeri az ő zsidó nevét, aztán felállt és beszaladt a nyárikonyhába.

A vándor és a kutyák nézték egymást, aztán a két állat visszaengedte a fejét a porba.

Fiatalasszony sietett elő. Kezét a kötényébe törölgette, rövidlátóan a kertkapu felé pislogott, de hirtelen megtorpant.

Az ebeket nézte. Miért nem ugatnak a kutyák?

A gyerek visszakuporodott a meggyfa alá a játékához. A fiatalasszony indult tovább a kapu felé.

– Salom! – köszönt a vándor, és még mondott néhány áldó imaszót héberül, amint szokás.

Őszülő hajához, szakállához képest fiatalosan csillogott a szeme. Ez tűnt fel az asszonynak először. Meg a kertkapu tetején nyugvó kéz.

A férfiak keze arrafelé Szabolcsban általában érdes volt. A munkától megkeményedett bőr tele régi sérülések, sebek nyomaival, világosabb, sötétebb foltjaival. A nők megszokták, hogy már nem a gyermeki puha ujjakkal simogatják őket, mint egykor.

A vándor keze tiszta volt, a bőr bársonyos és áttetsző rózsaszín, mint a dologtalan asszonyké.

Gyakran jártak feléjük vándorzsidók. Volt köztük, aki szalagot árusított, gombot, effélét, volt, aki gyereket tudott tanítani, vagy ház körüli munkákat, javításokat végzett, netán csak szállást keresett, éhes volt, koldult.

Egyiket sem küldték el. Nem küldhették törvény és szokás szerint. Minden zsidóból lehet vándorzsido. Aki máson nem segít, magán nem segít.

– Sálom! – köszönt az asszony is, és kinyitotta a kertkaput.

– A nevem Józsua – mondta az idegen, és belépett. – Megmoshatom a kezemet?

Az asszony bólintott, a kerekas kút felé intett, aztán visszasietett a nyári konyhába.

Fiatalasszony ne beszélgesen idegen férfiakkal! Különösen nem az udvaron. Az utcáról bárki benézhet.

Az ismeretlen a kúthoz sétált.

A bádogból készült kézmosó edényben tiszta víz volt. A gyerek figyelte, ahogy a férfi megöblögeti a kezét és közben a kötelező ima helyett mormolászik.

– Nem fogja elhinni, Uram! Nem fogja... Én elmondom, ha ez a kérésed, de meg fog haragudni... Ismerem az embereket. Köztük járok.

– Nem tudod az imát? – kérdezte a gyerek. – Elmondjam?

– Mondd! – mondta a férfi.

A gyerek mondta, a férfi ismételte, mintha nem ismerné.

Aztán a nyári konyhához sétált, letette a batyuját és a küszöbre ült.

A gyerek jött utána. Leült ő is. Tetszett neki az idegen.

– Maradt egy kis levesem tegnapról – szólt oda az asszony.

A tűzhely mellett állt. Valamit kavargatott.

– Köszönöm – mondta a férfi, és egy tányérban megkapta a levest.

– Biztosan messziről jön – mondta az asszony. – Mi történik a világban?

– Most már, hogy vége a pernek, béke van.

– Hála az Örökkévalónak! – mondta az asszony.

– Hála! – mondta az idegen. – De ami megtörtént, az máskor is megtörténhet. A jó is, a rossz is.

– Ne is beszéljünk róla!

– Pedig azért jöttem.

Az asszony a vándorra pillantott, aztán a tűzhely szélére húzta az edényt.

Ezen a vidéken, keleti tájakon századok óta sok volt a prófétáló zsidó. Némelyik messiásnak mondta magát. Némelyik hitte is, hogy az.

A fiatalasszony leült az asztal mellé a hokedlire, és magához hívta a gyereket.

– Gyere, kisfiam, megfésüllek.

– Nem kell tartani tőlem – mondta az idegen. – Járom a világot. Figyelmeztetem az embereket, hogy ismét bekövetkezhet, ami már bekövetkezett.

– A zsidók ezt tudják.

– Tudják, de nem hiszik. Nem készülnek rá. Az utolsó percig bíznak benne, hogy nem következhet be.

– Ilyen az ember – sóhajtott az asszony. – Bízik az Örökkévalóban.

Az idegen oldalt fordult, letette az üres tányért a konyha kövére, hátát az ajtófélfának támasztotta, és az asszonyra nézett.

– Figyelj rám, Jozefin!

Az asszony félbehagyta a fésülgetést, a gyereket magához vonta, és az idegenre bámult.

– Honnan tudja a nevemet? Ki maga?

– Idegen vagyok. Üzenetet hoztam.

– Miféle üzenetet? Kitől? – kérdezte az asszony.

Az idegen halkán és röviden elbeszélte, mi történik velük hatvan év múlva.

Az asszony arcából kifutott a vér, kis ideig dermedten ült, aztán felállt az asztal mellől, és a tűzhely felé óvakodott a gyerekekkel együtt.

– Csak egyet kiáltok és átjönnek a testvéreim!

– Tudom. Emil, Móric, Mihály, Béla, Mariska... – sorolta a férfi szomorúan. – Higgy nekem! Amit én nem tudok, azt senki sem tudja.

– Miért ijesztget minket? – dadogott az asszony. – Mire való ez...? És a gyerek előtt... A sorsát egyébként sem kerülheti el senki.

– De, igen! – mondta az idegen. – Elkerülheti.

Felkászálódott, mondott egy áldást, aztán a vállára vette a batyut.

– Köszönöm a levest! Salom!

És elment.

** Anyai nagy-nagynéném, született Hoffmann Josefin és a fia, Károly emlékére, akik öngyilkosok lettek a kisvárdai gettóban a bevagonírozás napján.*

NÓGRÁDI
GÁBOR

Apuka, kérem...!

Apuka, kérem, nagyon kérem...! Nézzen ide! Nézzen rám! Tessék figyelni! Rám figyel? Apuka...! Nem figyel rám.

Apuka, ne tessék visszatartani! Nagyon kérem! Ez káros lehet. Tetszik tudni, milyen káros lehet? Senki sem tartja vissza... A főrabbi úr sem. Én sem. Anyuka sem. A Hoffmann bácsi sem. Ez természetes... Emberek vagyunk... Tessék szíves lenni...!

Ez nem mehet így tovább. Már harmadik napja...

Igen, ez a harmadik. Vagy negyedik?

Harmadik. Nem tudjuk, mikor érkezünk... Nem tudhatjuk...

Nem tarthatja addig vissza... Még egy nap? Kettő?

Tessék idefigyelni! Figyel, apuka rám? Emlékszik...?

Kislány voltam és rám tetszett parancsolni az erdőben. Hatéves voltam, vagy hét, nagyon szégyellős. Mentünk az erdőben a Sóstó felé, apuka, anyuka, meg én... Ja, meg szegény Emil. Tetszik emlékezni? És nekem kellett. Nekem mindig hirtelen kellett... Pisilni is. De tartogattam. Nem szerettem kimenni. Futkostam az asztal körül. Igen, tudom, buta voltam... Most vannak ilyen kislányaim az osztályban, mint én... Vagyis voltak... Nem szerettem kimenni... És akkor apuka rám parancsolt... Rám parancsolt az erdőben... Tetszik emlékezni, ugye? Rám tetszett parancsolni, hogy menjek a bokorba, de mondtam, hogy jönnék! És akkor megint rám parancsolt erősebben, és mondtam, hogy nincs papír.

És akkor kivette a zakó zsebéből az újságot, egy darabot leszakított ... Pedig még nem is olvasta...

Leszakította az utolsó oldalt, pedig ott volt a hirdetés meg a sport, amiket mindig elolvasott... és be kellett mennem a bokrok közé... Hiába, hogy jöttek... Nem látszottam, de azt hittem, látszom... és beharaptam a számat, hogy ne sírjak, és hosszú ideig ott guggoltam, mert nem

tudtam... nem ment... Vártam, apukáék is vártak, én is vártam, az újságot néztem ... Néztam a nagy keretes hirdetést. Azt olvastam tízszer, százszor...

Már tudtam olvasni, mert anyuka megtanított iskola előtt. Emlékszem... „Együnk Jaffa narancsot, mert magnélküli, olasz narancsot, mert jó, Grape fruitot, mert táplál, fügét, mert csak 68 fillér kilója. Főlerakat Paskesz.” A Paskeszt azt nem értettem... Igen, ma már tudom... Kereskedőcég volt a válság előtt... Gyümölcs, zöldség...

Szóval a Paskeszt nem értettem, de erősen gondoltam a narancsra meg a grapefruitra, és aztán sikerült, aminek sikerülni kellett. Apukának volt igaza. Tudom, hogy igaza volt, ahogy nekem is igazam van most! Miért nem érti meg apuka, hogy ebből baj lehet? Ötvenhét éves. Beteg a szíve. Megérthetné... Kell nekünk még egy cőresz? Éppen elég baj, hogy itt vagyunk... Ne tessék tetézni!

Anyuka, tessék már mondani valamit! Anyuka mindig tudott vele beszélni... Most ne kezdjen el sírni! Azzal nem segít. Nem sírni kell...

Nem mi tehetünk róla... Nem tehetünk róla, hogy ilyen helyzetbe kerültünk. Nem apuka tehet róla, ne tessék vádolni magát!

Ez megy már mióta...! A gettó óta. Meg előtte. Mit csinálhattunk? Rendelet volt, parancs volt, engedelmeskedtünk. Azt kellett volna tenni, amit a Grósz doktor? Az a megoldás? Hogy öngyilkos lett a mamával együtt? Az nem megoldás.

Kérem, apuka...! A kedvemért! Mindig azt mondta: szeret. Most akkor miért nem hallgat rám? Mégse szeret? Vagy nem szeret annyira, hogy megértse, amit mondok? Nem érti meg az aggódásomat? Olyan nagy kérdés...? Amikor apuka azt kérte tőlem...

Tessék? Nem, nem! Ne tessék beleszólni! Hoffmann néni, kérem, ne tessék...!...

Nem hagyom békén. Már harmadik napja nem kakál. És látom, hogy szenved... Nem tetszik látni, mennyire szenved?... Hogy mi...?

Ugyan már! Ne tessék ilyet mondani se! Egyáltalán nem mindegy! Nem jó a szíve. Inkább beszélje rá! Maga is elvégezte a dolgát. Meg Hoffmann bácsi is elvégezte, mikor kellett. Itt nem kell szégyenkezni. Szégyelljék magukat, akik bezúfoltak minket, az átkozottak, hogy leülni nem tudunk. Tessék hagyni minket!

Apuka...! Figyeljen rám... Mit is akartam mondani...?

Tetszik látni? Már nem működik az agyam... Ja, igen!

Legalább, ha miattam...! Ha más miatt nem is, de miattam...! Hogy engem megkíméljen.

Mi tetszik...? Mit tetszik mondani? Nem értem. Az ember micsodája? A méltósága?

Ugyan, apuka...! Ennek most nincs itt az ideje. Az ember méltóságának...! „A kényszer nagy úr!” Ki mondta ezt? Apuka mondta ezt! Hát most itt van a nagy úr, a kényszer. Vannak helyzetek az életben... Én ezt tanultam.

A főrabbi úr is bólogat, látja, apuka? Vannak helyzetek az életben, amikor a túlélés mindennél fontosabb. Tudja ezt az állat is. A róka lerágja a lábát, hogy a csapdából elmeneküljön. Ezt tudják az emberek, a népek. A magyarok is! A zsidók pláne! Most a túlélés a fontos. Hagyjuk a méltóságot más időkre. Most egy a fontos: túlélni.

Megyünk egy munkatáborba. Egy munkatáborban van vécé. Ott nem lesz ilyen gond. De addig ki kell bírni épségben, ha lehet.

Ott dolgozni kell. El bírjuk képzelni, milyen egy munkatábor. Én tudok dolgozni. Apuka is tud dolgozni. Asztalos. Asztalosra mindenütt szükség van. Valahol lakni fogunk... Mindenütt vannak ajtók, ablakok...

Nagyon kérem...! Hoffmann néni...! Nem akarok udvariatlan lenni. Ne tessék beleszólni! A maga apja? Nem a maga apja, már bocsánat! Magának mindegy! Nem kell ijesztgetni! Erre semmi szükség... Az ilyen rémhírekre! Még azt a kis reményt is el akarja venni?

Sejtjük, milyen egy munkatábor. Nem hotel. Dolgozni kell. Nem félünk a munkától. Ha sikerült volna kimenni Erecbe, már a földet túrnám... Pedig okleveles tanítónő vagyok. De nem akartam itt hagyni a szüleimet...

Na, mindegy! Nem erről van szó. A németeknek szükségük van a munkáskézre. Minden munkáskézre. Háború van. Nem félünk a munkától.

De ha apuka legyöngül, mert visszatartja...! Ha beteg lesz, nem tudom, mi lesz.

Nem várhatja meg, hogy megérkezzünk. Ha ebben a pillanatban megérkeznénk, már az sem segítené... Amíg leszállunk, meg listát készítenek, az nagyon hosszú idő. Nem biztos, hogy elengedik végére Apukát. Egyáltalán nem biztos...

Az iskolában is félóra-óra, amíg a gyerekeket egyenként megvizsgálja az orvos... Mert biztosan megvizsgálják, megvizsgálják mindenkit. Tudniuk kell, ki az, aki még tud dolgozni... De ha Apuka nem kakál, akkor legyöngül és félholt lesz, mire eléjük kerül, és az öregek táborába fogják küldeni. Vagy gyengélkedőre.

Pedig Apuka is szeret dolgozni. És tud is. Épületasztalos volt. Asztalosra mindenütt nagy szükség van.

Apuka, kérem, miért hagy engem könyörögni? Hiszen szeret. Nem szeret?

Főrabbi úr, kérem...! Szóljon neki! Maga tud beszélni vele... Magára hallgat... Mindig hallgatott... Győzze meg...! Tessék meggyőzni, kérem...

Maga se tartotta vissza. Ha maga sem, akkor neki mér' kell? Mondja meg neki... Az nagyon árt... Árt az egészségének... Meg veszélyes... Neki rossz a szíve... Gyógyszert is szed rá...

Maga mindent meg tud magyarázni... Ezt is meg tudja... Hiszen ez olyan egyszerű... Biztos van valami idézet... Talmud vagy ilyesmi...

Nem értem ... Mindig csak imádkozik... Ezen most nem segít ima...

Apuka, figyeljen ide! A háborúban mit csináltak? Emlékszik, mit mesélt?

A lövészárokból sem volt vége... Az emberek kiugrottak, futottak a latrinára... Mindenkinek bélhurutja volt. De a taljánok lőttek. Gránátok, srappelvek... Robbantak a latrina körül. Rohadás vissza... Aztán kerestek egy bokrot. De ha nagyon lőttek, oda sem mertek kimenni... Ugye, hogy nem? Ott aztán nem volt szégyenérzet meg emberi méltóság! Kakáltak az árokban egymás előtt. Rá a lapátra, aztán kidobták az ellenség felé. Most nem tudjuk kidobni, sajnós. Pedig szívesen kidobnánk. Hát ha ráesne valamelyikre. Legalább ezen nevetnénk...

Na, ugye mosolyog! Hát mosolyogjon! Mosolyogjon, és eressze el, amit el kell eresztetni! Kérem, apuka, legalább a kedvemért...!

Mi az? Mi van?... Megállunk? Mit láttok az ablaknál! Laci! Állomás? Hol vagyunk?

Lehet, hogy már csak néhány perc. Nyugalom, Apuka! Néhány perc...

Laci...! Mit láttok? Jönnek? Nyitják az ajtókat? Hoznak vizet?

Az átkozottak! Átkozottak! Hogy rohadtak volna meg az anyjuk hasában!...

Miért ne mondjam?! Ők ezt tehetik velünk, én meg még nem is átkozódhatok?

Apuka, kérem...! Most már tényleg...! Lehet, hogy még órákig tart... Vagy egy napig is... Tessék kakálni! Tessék kakálni, mert, ha nem...! Nem is tudom...

Én ordítani kezdek. Megátkozom őket az ablakon át! Annyit azért tudok németül... És akkor kivisznek, agyonlőnek, mint szegény Emilt...! Ezt akarja? Ezt?

Mi...? Mi van...? Mit motyog? Mit tetszik motyogni? *Nem érti?* Mit nem ért? Ki érti? Senki sem érti. És talán sose fogjuk megérteni. De most ne azzal tessék foglalkozni, hogy „nem érti”! Nem a gondolkodásnak van itt az ideje. Nem kell mindent rögtön megérteni. Nem is lehet. De kakálni kell.

Köszönöm...! Látja, Apuka? Vannak még rendes emberek. Valaki küldött papírt. Tessék! Vannak még jó emberek. Elfordulok, jó? Tessenek elfordulni! Tessék szíves lenni! Köszönöm!

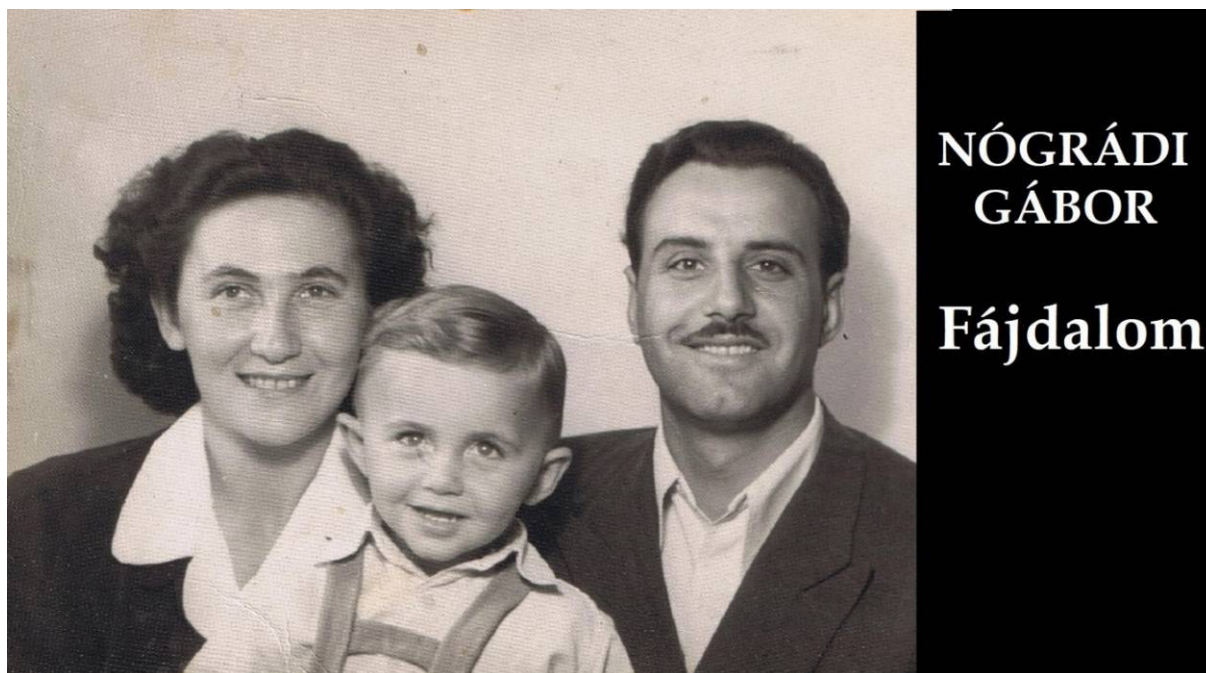
/.../ Na, végre...! Ugye megmondtam! Ugye, hogy lehetett? Ugye, hogy könnyebb?

Ebbe nem hal bele az ember, apuka...

Most mi van? Ugyan, apuka, ne hagyja el magát!

Jaj, ne...! Ezt most ne! Nézzen rám! Apuka...! Tessék rám nézni! Apuka...!

Maga, rabbi...! Maga ne imádkozzon, rabbi! Maga nem csinált semmit! Csak állt itt és hagyta meghalni...! „Smá Jiszroél! Smá Jiszroél!” Ennyit tud?

NÓGRÁDI
GÁBOR
Fájdalom

Anyám intett, hogy odamehetek az ágyához.

Az ajtónál álltunk anyám barátnőjével, Rézműves Ági nénivel, és vártuk anyám intését, hogy az ágyhoz mehetek.

Hét éves voltam 1954-ben.

Ez februárban történt. Vagy márciusban? Nem, inkább februárban.

Anyám a terv szerint másnap reggel repülőgéppel indult a fővárosba, mert az orvos, apám barátja, akivel együtt voltak munkaszolgálatosok Ukrajnában, és nem haltak meg, azt mondta, van remény.

Másnap reggel repülő vitte anyámat, mert akkor még volt személyszállító repülőjárat a szabolcsi megyeszékhely és a főváros között.

Anyám tehát intett, hogy odamehetek az ágyához. Mert ha nem intett, akkor nem mehettam oda. Akkor csak álltam és vártam. Vártam Ági néni előtt, aki a vállamon tartotta a kezét.

Hét éves voltam, első osztályos tanuló.

Jó tanuló és jó gyerek voltam, mert erre neveltek. Ma már tudom, rossz tanuló és rossz gyerek lettem volna, ha engedik. Sajnos nem engedték.

Anyám arcát nem láttam, amíg nem intett. De lehet, hogy láttam.

Az ember ritkán emlékszik a múltbeli jelenetek részleteire. De ha netán emlékszik, akkor sem tudhatja pontosan, valójában mi történt. Mindezt persze már csak felnőttként állapítja meg az egykori gyerek, aki várta, hogy az anyja intsen.

Este volt. Nem aludtam otthon, mert csak egy szobánk volt, és abban a szüleim aludtak. Bár azon az éjszakán valószínűleg nem aludtak. Ezt sosem kérdeztem meg az apámtól. Most már nem is kérdezhetem.

Anyámnak rettenetes fájdalmai lehettek az áttétek miatt. Mikor ősszel leoperálták a mellét, már akkor is voltak áttétek a hónaljában. Nem tudtam, mi az az áttét, csak néhány évvel később olvastam az orvos levelét, amit apámnak írt.

„Kedves Barátom! A műtét sikerült, de sajnos Kati hónaljában áttéteket találtunk stb.”

Az áttétek kis daganatok láncolata, amelyek tovább terjednek, és végül betöltik az egész testet. Ez nagy fájdalommal jár, ha olyan idegvégződéseket érint, amelyek közvetíthetik a fájdalmat. De ezt csak gondolom. Nem ez a szakmám. A daganatok okozta fájdalmat azonban nem gondolom, hanem tudom, mert azért nem mehettem oda az anyámmhoz, amikor azon a februári (márciusi?) estén az ágyban feküdt.

Amikor fájt neki, akkor nem mehettem oda. Amikor csökkent a fájdalma, akkor intett, hogy mehetek. Aztán megint szólt, hogy menjek vissza az ajtóhoz, Ági nénihez.

Abban a korban nem volt megfelelő fájdalomcsillapító vagy morfium. Legalábbis anyám számára nem volt. Keresztanyám sok évvel később azt mondta, anyámnak eltörték a gerincét április negyedikén, a halála napján, hogy ne szenvedjen. Lehet. Keresztanyám meghalt. Apám meghalt. Sosem tudom meg az igazságot. De ha élnének, talán akkor sem tudhatnám meg.

Az élet néha sokkal kegyetlenebb, mint a halál. A halál már jönne és megszüntetné a fájdalmat, mint egy jóságos tündér, de az élet nem engedi. Az élet ragaszkodik ahhoz, hogy az ember még szenvedjen néhány napot, hetet, hónapot vagy évet. Érdekes, hogy ennek ellenére az emberiség a halált szörnyűnek tartja, az életet pedig csodálatosnak. Pedig, aki sokat megélt, vagy elgondolkodik, az tudja, hogy a halál semmi olyasmit nem tud tenni, aminél az élet, az ember nem tehet sokkal rosszabbat.

Amikor odamentem az ágyhoz, anyám rám mosolygott. Persze lehet, hogy nem mosolygott, csak rám nyitotta a szemét, ami eddig talán csukva volt.

Nagyon szép fekete szeme volt. Nagyon szép asszony volt az anyám. A legtöbb gyerek számára az anyja a legszebb. Én is ilyen gyerek voltam.

Fogalmam sincs, valójában milyen volt anyám arca, amikor odahívott magához. Nem emlékszem. Valószínű komoly volt. Nem mosolygott. Nem tudott hazudni.

Arra pontosan emlékszem, hogy a szokásos szülői kérdéseket tette fel. „Mi volt az iskolában? Szeretted Erzsike nénit? Mit olvasol most? Gyakorlod a helyesírást? Milyen jegyeket kaptál? Hogy megy a számtan?”

Az emberek a legritkább esetben kérdezik azt, amit akarnak. A legtöbbször persze azért nem kérdezik, mert nem is tudják, mit akarnak. Vagy nem tudják, hogyan kellene megkérdezni, amit tudni akarnak.

Anyám okos asszony volt, ismerte az egyetlen lehetséges kérdést, amit fel kellett volna tennie abban a helyzetben: „mi lesz veled, ha meghalok?” De ezt nem kérdezhettem, mert okos asszony volt. Ezért kérdezett az iskoláról.

Végül is... ma sem tudhatom pontosan, hogy halk, zavart és rövid válaszaim után azért küldött vissza az ajtóhoz, mert elővették a fájdalmai, vagy kifogyott a kérdésekből. Vagy mindkettő miatt? A szeretet, bármilyen erős, elgyengül a halállal folytatott..., a halálért folytatott küzdelemben.

Egy idő után elmentem Rézműves Ági nénihez hozzájuk, ahol aludtam. Nem emlékszem, hogy anyámmal elkészöntünk volna egymástól, de bizonyára elkészöntünk.

Már csak a szokások miatt is.

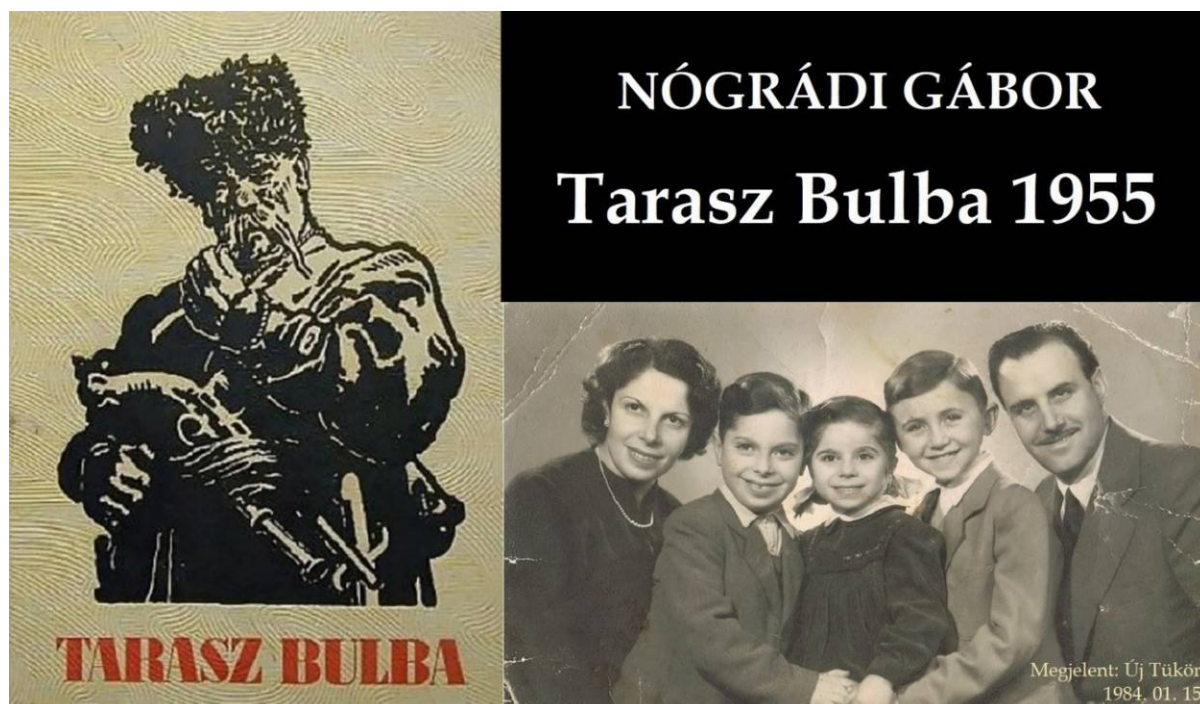
Az emlékezet nem őrizte meg, de feltételezhető, hogy Ági néniéknél lefekvés előtt ismét elolvastam a *Tizenkét hónap* című orosz mesét, amit annak idején folyton olvastam, mert nem volt más könyvem.

Ebben a mesében egy árva kislányt a gonosz mostohája és mostohatestvérei télen elküldenek eperért. Meg ibolyáért is, ha jól emlékszem. A kislány megfagyna a téli erdőn, ha nem találkozna a tizenkét hónappal, akik tetszés szerint tavaszt, nyarat vagy őszt varázsolhatnak rövid időre, és így lehetővé teszik a kérések teljesítését.

Természetesen a gonosz mostohatestvérek is elmennek az erdőbe, hogy részük legyen a csodában, de pimaszságuk feldühíti a tizenkét hónapot, és elnyerik méltó büntetésüket.

A motívum a gonoszokról, akik elnyerik méltó büntetésüket, a világ minden népének a meséiben megtalálható, mert az emberiség egy és oszthatatlan, csak ezt az emberek többsége nem tudja.

Azóta nem találkoztam ezzel a mesekönyvvvel. A tizenkét hónappal sem találkoztam. Nem kérhettem meg őket, hogy varázsolják vissza azt a régi tavaszt, amikor még éltek szeretteim.

– Kitől kaptad?

Apja a fotelben ült, délutáni álmából felriasztva összegyűrt arccal forgatta a vékony, nagyalakú könyvet. Gyakran nyomta el az álom így ebéd után: az izmaiban összegyűlő fáradtság, meg a tüdőben lerakódott fűrészpor. Az enyv nehéz szaga, amely betöltötte ragadós masszájával az asztalosműhely akváriumát.

Az újság a lábánál hevert, a feje hátra billent, mint aki nem is alszik, csak egy pillanatra megpihen két mozdulat között. A szája picit nyitva volt. Őrtálló katona, akinek a pillanatnyi kihagyás halálos vétek. Nem tudható, honnan leskel valaki, hogy ellenőrizze, vagy az életére törjön.

A fiú először tétozott: vajon felébresztheti ezért az apját?

„Csak a nyereségre nagyon éhes zsidók...” Így kezdődött a mondat. „Csak a nyereségre nagyon éhes zsidók, örmények, tatárok mertek a Tabánban élni és kereskedni.”

Ezt meg kell mutatni. De most? Vagy ráér?

„Mert a zaporozsi kozákok nem szerettek kupeckedni...”

Hát ez az! Zsidóznak.

„Csak a nyereségre...”

Elolvasta ismét, aztán a nyitott könyvvel kezében a fotel mellé állt. Aprót sóhajtott. Az apja ebéd óta aludt. Volt annak húsz perce is.

– Mi?! Mi van?

A férfi felkapta a fejét, és ritkuló hajába túrt. Harminchat éves volt, hízásra és magas vérnyomásra hajlamos, de már emelte a könyvet, olvasta, ahova a kicsiny árulkodó ujj bökött.

– Mi ez? – forgatta a lapokat. – Kitől kaptad? – És behajtotta a fedelét. – Gogol, Tarasz... micsoda? Bulba?

– Igen! – A gyerek hevesen rábólintott. – Az iskolában kaptam, a Mária tanító bácsi adta. Könyvtári könyv.

– Szóval könyvtári...

Az apa bólogatni kezdett. Ezt hosszú ideig tudta csinálni. Előre hátra billegett a feje. Néha a gyerek is megpróbálta utánozni, de hamar elfáradt.

„Igen, igen, ez már csak így van, nem lehet másképp, nincs mit tenni, megint ugyanúgy, ez a mi sorsunk, most nézzék meg...!”

Körülbelül ezt jelentette a bólogatás a bánat tárgyától függetlenül, mindig. „Igen, igen, ez már csak így van...”

Közben lapozgatott a könyvben, mint aki ismerős, felidézni kívánt sorokat keres. Az álmosító délután illata elszökött a szobából, de a férfi pillantása még nem tisztult ki teljesen.

„Na, ugye! – gondolta a gyerek. – Hát mégis érdemes volt felkelteni. Ez olyan dolog.”

– Úgy... – morogta az apja. – A Mária tanító bácsi...

Tekintetét végigfuttatta a lapokon: „...a zsidóknak adták árendába... az ebadta zsidó a tisztátalan kezével... a zsidónék szoknyákat... a miseruhából... Akasszuk fel a zsidókat! ... Izrael boldogtalan s különben is bátortalan fiai...”

– Hol tartol?

– Hát ott! – bökött a gyerek a levegőbe. – Ahol mutattam.

A férfi hosszan nézte a fiát. Nem mintha kételkedett volna benne, vagy lényeges lett volna, hogy meddig olvasta el a könyvet.

A fiú ezekről a dolgokról eleget tudott. Csak megszokásból figyelte, hogy gondolkodni tudjon. Fáradékony volt. Hirtelen fellobbanások után, mintha darabokra hullna, különösen koradélután.

– Anyukám! – kiáltott az üvegajtó felé, amely a szobát a konyhától elválasztotta, és sóhajtott, hosszan cifrázva a lehelet végét. – Gyere csak be! Gyere egy pillanatra!

A molett, apróléptű asszony sötét haja közepén kettéválasztva hullt a fülére. Ingerült volt. A férjére nézett, a gyerekekre meg a könyvre. Kereste: mi a baj, mi a gond.

– Nem hagytok élni... – kezdte sirámát a reggeltől estig serteptertelő asszonyok szokása szerint, de a férfi felállt, odanyújtotta a könyvet, és a jobb tenyerét kifelé fordítva felemelte, mint aki egyszerre megállít és parancsol.

– Nézd csak meg! – Ez kissé teátrális volt. – Az iskolában kapta – engedte le a hangját. – Mária tanító bácsitól. – S végül halkán: – Egy antiszemita regény.

A nő leereszkedett a fotelbe, előre hajolt, és a könyvet a combjára fektetve gyorsan olvasott, felesleges fejmozdulatok nélkül, mint a hivatalnokok.

Négy polgárit végzett. Auschwitz előtt titkárnő volt egy ügyvédi irodában.

A férfi tett néhány lépést tétován a keskeny ablakon bezúduló fényben.

Zaklatottságában összekulcsolta a kezét és mormogott: „Hihetetlen!” Később meg: „Hogy’ tehette?” S újra: „Még mindig?” Aztán megállt a fia fölött:

– Te kérted vagy ő adta?

A gyerek nem értette a kérdést.

Talán mégsem kellett volna felkelteni a délutáni alvásából, gondolta.

Most veszekedni fognak.

Az apjára bámult.

– A könyvet! – biccentett a férfi. – A tanító adta neked, vagy te mondtad, hogy ezt kéred?

– Visszavitettem a Csodafurulyát, és akkor kinyitotta a szekrényt, hogy visszategye, és azt mondta, választhatok.

A gyerek az anyjára pillantott, látta a sápadt arcban hogyan sötétlenek fel a kitágult pupillák. Folytatta.

– Akkor keresni kezdtem egy könyvet, és közben a Mária tanító bácsi azt mondta, hogy én már sokat olvastam, ő tudja, mert a legjobban olvasok. Még a negyedik osztályba is engem hívnak bemutató olvasásra, mondta. És akkor megtaláltam ezt. A tetején volt ez a rajz a nagybajszú kucsmásról az övében pisztollyal. A tanító bácsi mondta, hogy jól választottam. A Gogol nagy író.

– Szóval odaadta?

– Igen, de előbb beírta a füzetbe, hogy elvittem.

Az asszony felnézett.

– Be kell menni – mondta. – Be kell menni beszélni vele. Hiszen ezt onnan akárki elkérheti.

– Az igazgatóhoz! – dühöngött a férfi. – Majd az...!

– Nem! – Az asszony felállt és becsukta a könyvet. – Nem! Mária a gyerek osztályfőnöke. Vele kell beszélni. – És feltette a vékony kötetet a szekrény tetejére.

– Ez könyvtári könyv – mondta hirtelen a gyerek. – Vissza kell vinni.

– Persze! – bólintott a nő. – Majd mi holnap visszavisszük!

Amikor a szülei kimentek, a gyerek arra gondolt, hogy felállhatna egy székre és levehetné a könyvet. Vissza tudná tenni ugyanúgy. De csak nézte.

Kár volt ilyen hamar odaadni. Nem is tudja, mi történt a Tarasz Bulba fiaival.

Most mit olvasson?

Másnap, a hosszú szünetben, tíz óra után, amikor kiszaladt az osztályteremből, észrevette a szüleit a tanári szoba előtt. Anyja a szürke kosztümjében volt, amelyet csak ünnepeken hordott, ősszel meg Chanukakor. Purimkor a drappot vette fel.

Karján a lánc csüngött: az a vékony arany.

Imádta az ékszereket. Ezt a karkötőt egyszer majd el fogja veszteni, amikor huszonöt év múlva felszáll a budapesti gyorsra, és szörnyű bánata lesz.

Az apjánál volt a könyv. Olyan ügyetlenül fogta, mintha egy darab fát tartana két kézzel a hasa előtt. A kalapot, hüvelykujját a karimájára tapasztva hozzászorította a könyvhöz.

A gyerek elindult feléjük – mindig örült, ha szokatlan helyeken találkozott a szüleinek, oldódott benne az örök idegenség –, de amikor a sötétre pácolt ajtón kilépett a vékony, madárcú tanító, Mária István, a fiú megállt és behúzódott az ablak mellé, a fűtőtest közelébe.

Kint az udvaron, mint vad kis kölyökállatok, már vígan rohangáltak és verekedtek a többiek.

A tanító mind a két szülővel kezét fogott, aztán azt mondta, hogy csak öt perce van, sajnos, mindjárt becsengetnek.

– Ezt a könyvet találtuk a gyereknél – mondta az apa és címlapjával felfelé, a tanító kezébe tolta a Gogol regényt. – Azt mondta a gyerek, hogy magától kapta.

– Igen – nézett a középkorú, könyökvédős férfi a másikra –, tegnap adtam neki, könyvtári könyv. Mi a baj?

A szülők egymásra pillantottak, az apa ingerülten elmosolyodott és beletúrt a hajába.

– Ne haragudjon, tanító elvtárs – suttogta az asszony kissé előre dőlve, hogy a mellei meg-rezzentek –, de ez egy antiszemita könyv.

– Ez? – A tanító újra a könyvre nézett. – Ez Gogol. Egy orosz író.

– Az még szomorúbb! – bukott ki a férfiből és beharapta az ajkát.

A gyerek kissé elfordult az ablaküvegtől, látta, hogy a tanító hátrapillant, mintha ajtónyitást hallott volna, és aztán ismét előre néz. Az asszony kivette a kezéből a könyvet és fellapozta.

– Tessék megnézni... itt... meg itt! – Mutatta.

A tanító olvasott. Sápadt arccal, hol ide, hol oda emelte a tekintetét, miközben hallgatta az asszony gyors beszédét, az elharapott mondatvégeket.

– Maga is tudja, mit csináltak velünk. Azt hiszem, nem kell elmesélnem. Nekem az anyám, az apám és a két testvérem maradt ott. Nem szabad, hogy ez még egyszer előforduljon. És az ilyen könyvek annak idején is... Maga emlékezhet. Ezzel kezdődött. Hiszen ezt innen bárki elviheti! Látja, mi van benne. A gyerekek kezébe kerül.

– Az az igazság – kezdte a tanító –, ezt a könyvet sajnos... Szóval én olvastam Gogolt, a Holt lelkeket is, meg a Revizort, talán tetszenek ismerni, az egy dráma, de ezt éppen nem.

– Mi tudjuk, hogy nem akarattal adta oda a gyerekeknek – mondta az apa, miközben a kalapját babrálta. – De az ilyen könyveknek nem volna szabad az iskolai könyvtárban lenniük. Vagy bármilyen könyvtárban. De ki engedte? Most mondja meg!

– Azok után, ami történt... – suttogta az asszony, és a szeme megtelt könnyel. – Meg kell értenie, ha minket az ilyesmi elkésérít. Ha érzékenyek vagyunk. Hogy még mindig lehet ilyen. Egy könyv nyilvánosan, amiben zsidóznak.

– Nem is értem – pillogott a tanító. – Azazhogy Gogol, ugye. Biztos azért. De ezt régen írta.

– Az mindegy! – csattant fel az apa. – Régen, nem régen! Ezt akkor sem lehetett volna kiadni, meg most sem.

Az asszony kinyitotta retiküljét és kivett egy fehér zsebkendőt.

– Amikor én visszajöttem Auschwitzból, azt hittem, ilyen könyv nem lesz többé.

A tanító leeresztette a kötetet maga elé.

– Persze, igen, értem – mondta. – Megértem.

– Ilyen szörnyűség után – mondta az apa. – Hatmillióan, tudja, hatmillióan! Mi nem akarunk szólni az igazgató elvtársnak. Erre ugye semmi szükség...

– Tulajdonképpen nem én rendeztem a könyvtárat, csak én kölcsönzök – mondta a tanító. – Még annyira összevissza van minden. De ezt a könyvet persze többet senkinek sem adjuk oda.

– Mi tudjuk – kezdte az asszony –, hogy nyilván nem emlékezett már erre a regényre...

– Sajnos nem olvastam...

– Ja, igen, mondta, nem olvasta. Szóval Imre nagyon szereti a tanító bácsit, és nem lenne jó, ha ez a dolog benne...

Csengettek. Az idegtépő berregésre az asszony összerezzen.

– Ó, dehogy! – sóhajtott a tanító. – Én nagyon szeretem Imit. Tehetséges gyerek. A másodikosok között a legjobban olvas.

Az apa maga elé emelte a kalapját, és dühösen a tanító szemébe nézett, ahogy otthon szokott, vagy a piacon, ha felidegesítik.

– Ebben a rendszerben, azt gondoltuk, hogy...! – kezdte hangosan, de az asszony közbevágott:

– Köszönjük szépen, tanító elvtárs! Ne haragudjon, hogy feltartottuk.

– Igen, igen, köszönöm – dadogta a tanító –, nem történt semmi, viszontlátásra!

És kezet fogtak ismét. Aztán a tanító visszalépett a sötétre pácolt ajtó mögé.

– Beszélni kellett volna az igazgatóval – morogta a férfi. – Mindig ez a gyávaság! Emiatt haltak meg...

– Miért nem szóltál, hogy itt vagy? – hökkent meg az asszony, amikor észrevette a gyereket. Lehajolt, megcsókolta a fiú arcát.

– Nem is voltál az udvaron? És az uzsonnád? Megetted?

Vad gyerekcsapat csattogott végig a folyosón a tantermek felé.

– Mi volt ma? – Az apa idegesen pillantgatott a háta mögé. A tanáriból kilépett egy szemüveges nő. – Feleltél? Mi volt?

– Semmi. – A gyerek a radiátornak támasztotta a fenekét. Jólesett neki, hogy nyomja a vas. – Nem feleltem.

– Figyelj oda és jelentkezz! – mondta az anya, és ismét megcsókolta a fiút.

Az apa is lehajolt hozzá. Megölelte. Úgy búcsúztak, mint akik távoli vidékre utaznak.

A gyerek nézte őket, amíg el nem tűntek a lépcsőfordulóban.

Szerette az anyján azt a kosztümöt, azt a jellegtelen szürke színt.

NÓGRÁDI
GÁBOR

A vendég

(Doktor Mengele)

– Megint álmodtál?

Anyám az ágy szélén ül. Hosszú, világoskék hálóing; alul körben puha, szivacsához hasonlatos anyagból készült rózsák szegélye. Feláll. Vékony combja átsejlik a műanyagban: sok sötétkék rajzolatú ér, mint egy folyó deltája a tengernél. A comb külső oldalán bemélyedés. Mint puha masszában a hüvelykujj lenyomata.

Mindent elmondott már, ami elmondható, de az orvosi kísérletekről sohasem beszélt.

– Tehát álmodtál – suttogom megint.

– Észre lehet venni? – Eligazítja lábszára körül a rózsákat. – Esett. Vera arcáról fekete csíkokban folyt le a korom. És halvány rózsaszínű foltokat hagyott a pirosító...

– Amit egy darab kenyérért cseréltetek.

Anyám a fejét ingatja, mosolyog.

– Nevetséges volt. Mint egy bohóc.

– Mögötte álltál, honnan tudod?

– Álmodtam. Láttam előlről és hátulról ugyanabban a pillanatban.

Felveszi a kifakult pongyolát. A húgom születésekor kapta, harminc éve.

Az asztalról felemeli a barna virágos csészét, belenéz, és elindul a konyha felé. Hirtelen megáll, mint aki észrevesz valakit.

– Mit akar itt? – néz az ajtóban álldogáló jóképű elegáns férfire, aki aprót bólint, majd újra bólint, hátha nem vették észre, hogy köszön.

Anyám kimegy a konyhába.

Most menjek utána? Hiszen nem is vagyok ott.

Reggel hat óra. Egy másik lakásban fekszem, sok száz kilométerrel odébb.

A szobában zongora terpeszkedik, fekete szörnyeteg, roggyant lábakon. Hallom a gyerekek szuszogását. Vagy csak úgy gondolom?

Anyám mosogat. Átlátszó keze feloldódik a habban. Feje félrebillen. Olyan fáradtnak mutatja magát, mint amilyen. Azt hiszi, egyedül van.

– És? Álmodban elvitték Verát?

– Nem számítottunk az esőre. Vastagon bekentem a szemöldökét egy elszenesedett fadarabbal. Azt akartam, hogy nőnek látszon. Olyan vékony volt...

– De nem féltetek.

Doktor Mengele az ajtóban mosolyog. Acélszürke öltöny, fekete lakkcipő, félig nyílt ajak, egészséges fehér fogak. Felkapom a kenyérvágó kést, és a doktorral egymásba kapaszkodva lecsúszunk a földre. Fehér csempék, mint egy műtőben. A konyha csupa vér.

– Nem féltünk. Megbeszéltük, ha az egyikünket elviszik, a másik kettő vele megy.

Tudom. Már minden lehetséges történetet ismerek.

– Amikor Braun Editet kiválogatták, a húga megkérte Mengelét, hadd kísérhessen el. „Nincs akadály” – mondta Mengele. És a Braun nővérek együtt mentek.

– Most miért kínozod magad, anya? Tessék, mondd meg! Miért?

Anyám rám néz.

Kezében mozdulatlanul csillog a kés, az éles finn szerszám. Rajta apró habfoszlányok szivárványa.

– Te kérdezted, hogy mit álmodtam.

– Persze! Mert te mindig ugyanazt álmodod.

– Miért kérdezed, ha tudod?

Az orvos hosszasan bíbelődik a cigarettával. Rágyújt. Kiabálok.

– Ne dohányozzon! Itt ne dohányozzon, legyen szíves!

– Bocsánat! – mondja a férfi, és elnyomja a cigarettát.

Elfordulok tőlük. Kinézek az ablakon.

Az ötemeletnyi mélységben reggeli emberek sietnek. Az autóbusszmegállóban a féllábú trafikos fészke előtt összetorlódnak. A befutó kék doboz beszipantja őket, és hörögni kezd.

Egy állapotos asszony halad a járdán, jobb és bal oldalán egy-egy kisgyerek. A kezüket fogja. Talán ikrek. Az emberek megpróbálják kikerülni őket, de keskeny a járda. Hol az egyik, hol a másik gyerek szorul az anyja lábaihoz.

Egy idősebb férfi a fal árnyékába húzódva dühösen gesztikulál. A kicsik szabadon maradt karjukkal csapkodni kezdenek, és óvatos lassúsággal mind a hárman felemelkednek, majd eltűnnek a zöld sapkás hegyek felett.

Elfordulok az ablaktól. Elmesélném az anyámnak, mit láttam, de megelőz.

– Tudom, szerinted a németek is emberek.

– Ez most hogy jön ide?

Anyám hallgat. Mosogat tovább.

A feleségem óvatosan kimászik az ágyból, derekáról legöngyölíti a hálóinget, és bemegy a gyerekekhez. A kisebbik éjszaka nyugtalankodott. Folyton egy pontra meredt, és azt kiabálta, hogy: ott, ott! A szeme, mint egy barna üveggolyó. Ilyenkor mellé kell feküdni. Megnyugszik az emberi test melegétől.

Hunyorogva ébred a két fiú, nem emlékeznek már az éjszakára. A tarkón gyöngyöző vízcseppeket felszárítja a reggel.

A tea illata. A kenyér morzsái az asztalon. A halványsárga vaj tömbje.

A két szoba között lassan leng az ajtó a könnyű huzatban.

– Mondd, anyám, mi történt Verával?

– Tudod jól. Kivándoroltak negyvenhétben. A férje teheneket tart, a fia pilóta.

– No, de álmodban.

– El akarták vinni. Könyörögtem, vigyenek vele engem is. „Jó, jó – mondta Mengele –, maradjatok mind a ketten! De többet ne kend be az arcát! Az eső bármikor eshet.” Hát nem örület?

Vajas kenyeret eszünk és teát iszunk hozzá. A gyerekek zsinatolnak.

– Képzeljétek el – mondja a nagyobbik –, a Baranyi Zsolt azt mondta a vécében, hogy a zsidóknak nagy az orruk. Az enyém ugye nem nagy?

A két szoba közötti ajtót becsapja a huzat. A kisebbik gyerek ijedten összerezzen.

– Valaki jött – mondja halkan.

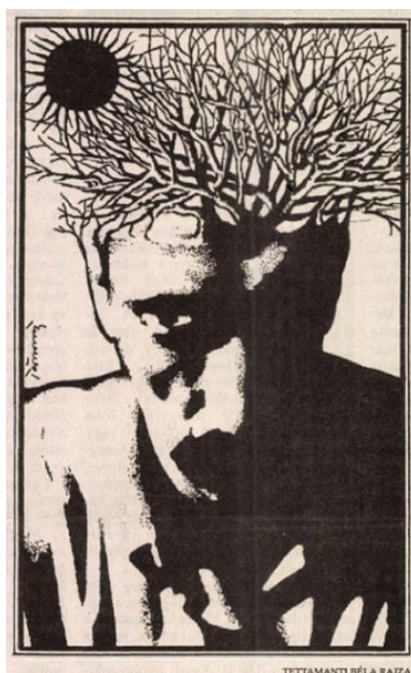
A feleségem a tányérra ejti a kést. Kiabál.

– Mondtam, hogy csukjátok be! Miért nem lehet bezárni azt a nyomorult ajtót?

Mengele megáll az asztal mellett, óvatosan megkeni vajjal a kenyerét, és beleharap.

A gyerekek nem figyelnek, másról beszélnek.

Reggelizünk.

NÓGRÁDI GÁBOR

Öcsénk pontos története

Megjelent: NÉPSZABADSÁG, 2000. 02. 05

Vékony, foltos hórétteg fedte a szántóföldeket, a vasútvonal mentén. Olyan volt a táj, mint egy hatalmas hiéna kiterített bőre.

A piszkos hótakaró alól kibukkantak a dermedt növényi maradványok, kórók, csapzott kukoricaszárak, fűcsomók. Néhol a felszántott föld göröngyei csillogtak nedvesen, mint egy betemetetlen sírgödör szélén. A föld messzeségbe futó hullámain csak néhány meztelen fa törte meg, vagy egy földbesüppedt tanya, a hozzá tartozó fészerez, óllal, reteráttal.

Anyánk a vonat ablakán át nézte a visszafelé rohanó fákat. Akkor harmincöt éves volt. Két fiú és egy lány anyja. Apánk, fejét a felesége vállára hajtva, száját kissé elnyitva aludt.

A fővárosba utaztak.

Március közepe volt. Alig egy két nappal az ünnep után, amelyen az egyik leverte forradalmát ünnepelte az ország.

Esetlen, fekete varjak ültek a buckákon.

Fel-felrebbentek, aztán visszaereszkedtek megint. Botladoztak néhány lépést, majd hirtelen mind felemelkedtek és keringtek egy sort.

Anyánk sötétszürke kiskosztümöt viselt. A bordó színű blúzon fodros gallér. A haja frissen bodorítva, a száján sötétvörös rúzs. A lábán harisnya feszült régimódi harisnyakötővel. Ő mindig egymás mellett összezárva tartotta a lábait, ha ült.

Apánkon barna színű öltöny volt, fehér ing és keresztcsíkos nyakkendő. Amikor az egyik állomáson nagyot döccent a vonat, felriadt, végigsimította a száját, és megigazította a nyakkendőt.

– Hol vagyunk? Ez már Cegléd?

– Nem tudom – mondta anyánk.

Nem látszott a helység névtáblája, csak egy sovány pályaőr, aki valamiféle hosszú rúddal álldogált a vonat mellett.

Apánk kissé előre hajolva izgatottan pillogott ide-oda, mint akinek fontos megtudni, hogy éppen hol áll a vonat.

Idősebb, fekete ruhás házaspár ült a fülkében. Mellettük nagyorrú fiatal lány sárga kis kalapban. A lánnal szemben az ajtónál egy egyenruhás.

Az öregember szolgálatkészzen kipillantott az ablakon, de ő sem látta a feliratot.

A lány maga elé nézett.

– Nem Cegléd – mondta az egyenruhás. – Hova utaznak?

– Pestre – mondta apánk, és a feleségére pillantott.

Nem kellett volna megkérdezni, hogy hol vannak.

Anyánk elfordította a fejét.

Neked mindig ugrálnod kell. Nem tudsz nyugton maradni soha. Vagyunk, ahol vagyunk.

Apánk az egyenruhásra mosolygott. Aztán a két öregre.

– Mindig elalszom a vonaton – mondta. – Ez az állandó zakatolás elálmosít.

– Még másfél óra Pest – mondta az egyenruhás.

– Késni fog – mondta apánk.

Aztán az öregemberhez fordult.

– Ne tessék már haragudni, de nem a nyíregyházi Állami Áruházban tetszett venni ezt a zakót?

Az öregember lenézett a zakójára, mintha most látná először, aztán megrázta a fejét.

– Nem. Nem ott. Ez a fiamé volt.

– Lehet, hogy a fia vette nálunk – erősködött apánk. – Lehet, hogy éppen tőlem. Én nagyon sokat eladtam ebből...

– Nem – mondta az öregember –, nem ott vette.

– Honnan tudja? – kérdezte az egyenruhás. – Hol él a fia?

Az öregember ránézett az egyenruhásra, és nemet intett a fejével, mint aki nem tudja.

– Debrecenben – mondta az öregasszony. – Ott lakik.

– Hogy hívják? – kérdezte az egyenruhás.

Csend lett. Apánk az öregekre nézett, azok meg az egyenruhásra.

– Csak azért kérdezem – magyarázta az egyenruhás és a kezét összekulcsolta az ölében –, mert sok embert ismerek Debrecenben.

– Nem a városban él. Kint egy tanyán – mondta az öregasszony, aztán kinézett az ablakon, mint aki ezzel befejezte a beszélgetést.

A pályaőr még mindig a vonat mellett állt, és anyánkat nézte.

Anyánk mozdulatlan arcán csorogtak a könnyek.

Néhány évvel később azt mondta nekünk, hogy a pályaőr arca csupa ránc volt, pedig nem lehetett több ötven évesnél. Hogy ő azon sírt. Mert az apjára hasonlított. Vagyis az apjára hasonlított volna, ha az apja még él.

– Menjünk taxival – javasolta apánk, amikor kiszálltak a vonatból a Nyugati pályaudvaron.

A tömeg a kijárat felé sodorta őket.

Anyánk ingerülten elhúzta a karját.

– Szó sem lehet róla. Klári azt mondta, a villamos majdnem odáig visz. Nem taxizunk!

Apánk dühösen félrenézett, nagy levegőt vett, de aztán hirtelen bólintott, és azt mondta: igazad van. Belekarolt anyánkba, és a testével tört utat előtte, hogy anyát ne lökdössék. Felszálltak a villamosra.

– Nézd csak! – mondta apánk, amikor a hídon voltak. – A Duna! Mindjárt elérjük a szigetet.

Apánk szerette a fővárost. A háború előtt itt volt kereskedőseged és fiatal.

Hamar megtalálták a kis budai utcát. Kockaköves volt, enyhén emelkedett. Négyemeletes házait még a tízes években építhették. Akkor volt pénz kőbe vésett, feszülő izmú Atlaszokra, dundi angyalokra.

Egy keskeny kapubejárat előtt apánk megállt.

– Ez az. De miért nincs kint a táblája?

Anyánk sietősen kinyitotta a kaput, és bement a házba.

– A nővér lakik itt. Az asszisztense.

– Ja, igen! – mondta apánk. – Már emlékszem. Azt kérte, hogy a hátsó lépcsőn menjünk külön-külön. Harmadik emelet.

Anyánk és apánk megálltak a keskeny kapubejáratban a helyenként tégláig lecsupaszított falak között.

A kapubejáró az udvarba futott, a fölépcső üvegajtaja balra nyílt.

– Előre megyek – mondta apánk és megigazította a kalapját. – Gyere utánam egy perc múlva!

Apánk átvágott az udvaron. A földszinti lakások ajtajait és ablakait függöny takarta. Fent függőfolyosók futottak körbe.

Apánk eltűnt a hátsó lépcső homályában. Felsietett a harmadik emeletre. Ott lepillantott. Láta, hogy a felesége elindul, sehova sem néz, siet, szinte átfut az udvaron.

Az ajtó kinyílt, amikor apánk megállt előtte, és végigsimította a kabátját.

– Jöjjön! – mondta egy negyven év körüli szőkített hajú nő, és apánk után behajtotta az ajtót.

– Kezicsókolom! A feleségem rögtön jön...

– A doktor úr várja magát!

Az asszisztens egy nagy, kétszárnyú, fehér ajtó felé intett. Apánk kopogott és belépett. Pillantása a fehér lepedővel letakart asztalra esett. Az asztal elé, egymástól kissé távolabb két magas támlájú széket állítottak, támláikkal az asztal felé fordítva. Egy lavórban lila színű víz volt. A székek melletti kisasztalon műszerek csillogtak. A kisasztal és a székek között a földön kopott, zománczott vödör állt.

– Jó napot – mondta az orvos és ellépett a függöny takarásából. – Késtek.

Magas, erősen ősülő fiatal férfi volt. A szemét az ellenfényben nem lehetett látni a szemüveg mögött.

– Jó napot! – dadogott apánk, és a kalapját markolászta. – Bocsánat! A vonat... – És mondta a nevét.

– Nem érdekes. Gondolom, tudja, hogy másnak nem ajánlhat, csak, ha előtte beszélt velem. És mondja meg a feleségének, hogy a falak vékonyak.

– Igen, megmondom.

Apánk körbepillantott. Kiszáradt a szája.

– Nem kell félni – mondta az orvos. – Mindent olyan sterilen csinálunk, mint a kórházban. Még soha semmi baj nem történt.

– Persze, tudom – mondta apánk.

– Hányadik hónapban van?

– A harmadikban. Azt hiszem.

– Rendben. Akkor, ahogy megállapodtunk.

Apám zavart mosollyal az orvosra nézett és bólogatott.

Csend volt. Aztán az orvos idegesen az órájára pillantott.

– Magánál van a pénz, nem?

– De, igen! Persze! – kapott apánk a zsebéhez. Előhúzta a tárcát és kivett belőle egy borítékot. Az orvos elvette a borítékot, belenézett, majd zsebre gyűrte.

– Kérem, küldje be a feleségét!

Apánk kilépett az előszobába. Anyánk egy fehér hálóinggel a karján az ajtóval szemben állt, háttal a tükörnek.

– Tessék bemenni! – mondta neki a szőkített hajú, majd apánkhoz fordult. – Maga addig üljön le itt! Ott vannak az újságok az asztalon, ha olvasni akar.

Anyánk elindult az ajtó felé. Apánk felemelte a kezét, mintha meg akarná érinteni, de csak gesztikulált, ahogy szokott.

– Mintha kórház lenne... Minden steril. De a falak vékonyak.

Anyánk aprót bólintott és bement a szobába.

Néhány pillanat múlva az asszisztens egy lefödött, gőzölgő edénnyel lépett ki a konyhából. Átsietett az előszobán, könyékkal ügyesen kinyitotta a szobaajtót, és lábbal be is csukta maga után.

Apánk az ajtórésben egy pillanatra látta anyánk két térdét fent a levegőben egymástól távolabb, és a két térd között a fehér köpenyes orvost. Érezte, hogy végigfut rajta a forróság. Megszédült. Veritékes lett a homloka. Gyorsan leült a sarokba állított székre. Gyerekkorában szédülős, hányós kisfiú volt.

Az asszony, amikor kijött a szobából, apánkra pillantott,

– Mi van magával? Kér egy pohár vizet?

Apánk bólintott. A víz felét megitta, a másik felét az arcára fröcskölte.

– Férfiak! – mondta az asszony, és visszament a szobába.

Apánk tudta, hogy a felesége nem fog kiáltozni, de hangosan még nyögni sem, történjen bármi.

Előre dőlt a széken, térdére tette a könyökét, és tenyerébe hajtotta a fejét. Újra érezte a forróságot. Kiegyenesedett, mélyeket lélegzett, körülnézett az előszobában.

A tükör felett egy szarvasagancs volt. A szék mellett a falon festmény. A képen vadászok és kutyák üldöztek néhány nyulat.

Apánk az újságokra pillantott. Régi, agyonfogdosott képeslapok voltak. Vidám, dolgos asszonyok és boldogan játszó gyerekek néztek le a címlapokról. Csak asszonyok és gyerekek. Férfi nem volt sehol.

Amikor az orvos kilépett az ajtón, apánk felállt. Nem tudta mennyi idő telhetett el azóta, hogy a szobába visszament a nővér. Nem akart az órájára nézni.

– Minden rendben – mondta az orvos. – A felesége erős asszony.

Apánk bólogatott. Igen, ő ezt tudja. Hazajött, és hazahozta a hűgait onnan, ahonnan a legtöbbben nem tértek vissza.

– Ha mégis valami probléma adódna, engem hívjon. Most itt maradnak Pesten, ugye?

– Nem – mondta apánk. – Nem lehet. A három gyerek egyedül van otthon.

– Nem baj. Nem lesz semmi baj. Ha teheti, feküdjön a felesége egy-két napig.

– Persze – mondta apánk. – Feküdni fog.

Akkor kinyílt a kétszárnyú ajtó, és kijött az anyánk. Bizonytalanul, kissé görnyedten és lassan lépett. Nem nézett senkire. Igyekezett kihúzni magát.

– Sajnos itt nincs rá mód, hogy lepihenjen – mondta az orvos.

– Persze – bólintott apánk és felsegítette a feleségére a kabátot.

– Mondanám, hogy hívjanak ide egy taxit...

– Itt, a sarkon van a taxiállomás – mondta a nővér, aki egy összegyűrt lepedővel ment át az előszobán. – Odáig szépen elsétálnak.

– Igen – mondta anyánk. – Elsétálunk. Vizontlátásra!

Apánk át akarta karolni a feleségét, de anyánk elhárította.

– Én megyek előre – mondta és kilépett az ajtón. Apró léptekkel eltűnt a hátsó lépcsőház felé.

– Erős asszony – mondta az orvos elismerően újra.

– Igen – mondta apánk, aztán zavartan hozzátette: – Mindent túlélte.

Az orvos bólintott.

– Mindannyian attól vagyunk erősek. Vizontlátásra! És kérem, óvatosan! Ne szóljanak senkinek!

Nem nyújtott kezét. Apánk se. Sietett a felesége után. Az első emeleti lépcsőfordulóban utolérte.

– Kapaszkodj belém! – mondta anyánknak.

– Nem! Nem lehet. Csak menj előre! Várj a taxiállomásnál.

Estére hazaértek. Elmondták, hogy Klári néni jól van, meglátogatták a kórházban.

Arról szó sem esett, hogy az öcsénk ott maradt a vödörben. Vagy a hűgunk. Pedig akkoriban mi tudtunk titkot tartani.

A nevelőanyja, abban az áttetsző kék hálóingben, amelyben mindig elképzelte az iskolában viháncoló lányokat, fölé hajolt, óvatosan megsimogatta a haját, és a fülébe suttogott.

– Kelj fel, na, kelj fel már! – Lélegzetvétel. – Szedd össze magad!

A zümmögve futó villanydrótokig fel tud emelkedni. Ha a karjával erősen csapkod, a póznák között remegő huzalokat eléri még, de tovább soha. A bátyja persze a felhőig...! Ő vajon miért nem? És a drótokig is milyen nehéz! A mellén nyomás, és a fáradtság az izmaiban. Az a mindent betöltő fuldokló lihegés az undorító fekete mázzal bekenet fekete oszlopok felett; az erőlködéssel legyőzött magasság, ami már nem is öröm, csak kínzó bizonyosság, hogy nem megy tovább.

Hát ő sohasem...?

– Ébredj!

Sohasem lebeghet...?

– Apád már felöltözött, menni kell a templomba.

Lebegni fenn, fenn!

Kinyitotta a szemét. Ablakok, fatáblák. A rések vékony csíkjain átdereng az utcai lámpa fénye: vibráló semmi porszemek lebegése a térben. A mostohatestvérei még aludtak. A húga összegömbölyödve. A nevelőanyja átsuhant a széles duplaágy előtt.

Öt óra volt. Kiment pisilni. Megállt a félhomályos udvaron az orgonák alatt a tornác közelében. Az elszívargó éjszaka hideg, apró tűszúrásokkal felsebezte a bőrét. Az alsó ajka megrázkódott, a hideg levegő sziszegve tódult a tüdejébe.

Április volt, néhány napja még hó szállingózott.

A fiúnak sírni támadt kedve. Ha az ember meg tudna halni abba, hogy meg akar halni, ki élne?

Felnézett. Néhány csillag még ott vibrált az orgonabokor ágai között.

Éppen hat éve halt meg az anyja mellrákban. Ma imádkozni kell érte, így szokás. Mintha minden meleg elfolyt volna belőle, összerándult. „Olyan fájdalmaik voltak, hogy el kellett törni a hátgerincét” – mondja majd húsz év múlva egy romlott emlékezetű, félig béna asszony, és hiába nem hiszi, öklendezni kezd a fürdőszoba kék csempéi között.

„Dögöljön meg! Dögöljön meg!”

Az asszony hat hónap múlva meghal.

– Siess! – szólt hátra az apja, amikor viasszaladt a szobába. A bajuszát igazgatta kisollóval a tükör előtt. – Ne ránk várjanak!

A gyerek kapkodva öltözött, az alsónadrágot fordítva vette fel, mindegy, a zokni kicsit bűdös, ezt a napot még kibírja, vigyázni kell az inggombolásnál, összeigazítjuk az alját.

Nem lehet azt mondani, hogy nem megy.

„Nem lehet nem menni, nem mehet nem lenni”.

Igen, költő lesz azért is!

Az apja a bordó bársony zsákocskába dugta a taleszt és a tfilet a fém fedelű imakönyvvel együtt. A nevelőanyja a sötétkék zakót kefélt gyors és kemény mozdulatokkal, mintha mód-szeresen ütlegelne valakit. A gyerek elkészült, a sapkát is feltette a fejére, úgy álldogált az üveges szekrény porcelán figurái előtt. Egy meztelen nő éppen leengedte a leplét.

Észrevette, hogy a mostohabátyja szeme nyitva van: mozdulatlanul fekszik az ágyban, úgy nézi őket. Vajon igazán fel tud szállni a felhők fölé, a repülőgépek meg mellette suhannak? Vagy csak mondja?

Nézték egymást. Igen, a bátyja biztosan fel tud. Ő kitűnő tanuló. Talán most is azt álmodta.

Jó neki. Aludhat tovább. Neki az apja halt meg.

– Induljunk már, ne várjanak ránk! – A férfi a bársony zsákocskát odaadta a fiúnak. – Ezt te hozod!

Aztán a komódra helyezett pálinkás üvegre meg a süteményre mutatott.

– Így vigyem? Tegyétek bele legalább egy zacskóba.

A másik fiú megfordult az ágyban.

– Mi az? – kérdezte. – Mi van már megint?

– Semmi, aludj csak – mondta az anyja és kirángatta a komód fiókjait. Talált egy papírzacskót, kivette belőle a melltartóját és belecsúsztatta az üveget meg a szalvétába csomagolt piskótát.

Ha valakinek járcájtja van, imádkozás után isznak egy kortyot és esznek egy falatot a zsidó férfiak.

Apa és fia mentek a derengő fényben. Szótlanul loholtak át a kisváros lócitromos utcáin a templom felé. A lehúzott redőnyök lemezeit meg-megpendítette a feltámadó szél. Brong! Brang! – hallotta a fiú. – „Száll az ének, zeng az ének...”

Valahol már felkelt a nap, különben nem volna világos – gondolta később.

Távolabb néhány szürke alak sietett az úton. Rablók voltak, a kezükben táskák, abban pénz. Munkások voltak, a reggeli műszakba igyekeztek. Férfiak és nők voltak, a szeretőiktől siettek haza.

– Szépen mondd majd a Kaddist! – vetette oda az apja, majd hirtelen: – No, kezd csak!

– Nálam van a kis könyv, majd olvasom – húzódozott a fiú, de az apa leintette, és már hadarta is az első szavakat. A gyerek mormogva folytatta tovább.

Parasztszekér zörgött mögöttük a kockaköveken, két fehér ló húzta, fenekükön csíkokban kikopott a szőr. Valamelyik város környéki tanyabokorból jöhettek, sárral kevert szalma száradt a kerekeken.

„Déchol besz jiszroél...”

A bakon kalapos öregember ült, mellette az asszony fekete nagykendőbe burkolózva nézett maga elé.

Ahogy melléjük értek, az öregember megemelte a kalapját.

– Jó reggelt! – mondta, mire az öregasszony is odafordult. – Jó reggelt! – És a gyerek apja visszaköszönt. – Adjonisten!

– Csókolom – szakította félbe a mormolást a gyerek, amikor az apja megrántotta a karját.

De a szekér már elhaladt mellettük. Csak a pokrócba bugyolált férfit lehetett még látni a szekérderekben, amint tehetetlenül rázkódik a szalmán.

– Mi van vele? – A gyerek megállt egy pillanatra.

– Mindig köszönj annak, akinek én köszönök – mondta az apja, és a halottra nézett. – Beteg.

– „Jászborách vejistábbách...”

A nagyobb ünnepek kivételével, amikor a vallási szokásokat alig-alig tartók meg a párttagok is megjelentek, és ki kellett nyitni a zsinagógát, egy kisebb házban, a hitközség irodája mellett imádkoztak reggel és este a férfiak. Ott alakítottak ki maguknak a világháború után imatermet, tóratartóval, emelvénnyel és padokkal, mintegy húsz ülésellyel.

A rosszul megvilágított folyosón kopott lavór állt, mellette vödör, félig vízzel, bádogpohár meg törülköző. Az apa letette a papírzacskót és a megfelelő ima elmormolása közben vizet lötytyintett a kezére.

– Nu! – mondta a gyereknek, hogy öblítsen az is.

„Másfél óráig álltunk az árokban – hallották bentől –, de neki köszönhetem, hogy élek.”

Az apa benyitott és a gyermeket maga előtt tolvaa falakra függesztett lámpák sárga fénykörébe lépett. A poros könyvek nehéz szaga megcsapta a fiú orrát. A tóraszekrényen ugrásra készen álltak az aranyozott cérnával kivarrott oroslánok. Feljebb a bárányok riadtan összebújó nyája bégetett.

A teremben hárman voltak.

– Ez van – mondta sűrű bólogatások közben a legalacsonyabb kalapos, akit Briegernek hívtak, és kezét fogott az apával. – Mayer biztosan jön, megígérte. Stern is. De velük együtt is csak hatan leszünk.

„Hetén” – akarta mondani a gyerek, de eszébe jutott, hogy ő nem számít. Még nem múlt el tizenhárom éves. Rajta kívül kell tíz embernek lenni az imádkozáshoz.

– Talán Fülöp is eljön – mondta a kövérek, idősebb férfi, aki az egyik padban ült, taleszbe burkolózva.

– Húúú! – sóhajtott az apa kissé összezapva a kezét, mint aki nem tud napirendre térni a tények fölött.

– Hát igen – mondta Brieger és megsimogatta a gyerek fejét. – Imre elszaladhatna Auspitz bácsiért, meg szólhatna Zalaiéknak. Az már kilenc ember. Gondolom, csak jön még valaki...

A gyerek lehajtotta a fejét. Gyűlölt felzörgetni alvó embereket. A hűvös hajnalban egyedül futni az utcákon végig. Nézte az apja cipőjét. Milyen fényes!

– No, menj, siess, mindjárt kivilágosodik, már imádkozni kellene.

A többiek is őt nézték, Brieger mosolyogva, a másik kettő komolyan.

„Miért nem elég az Örökkévalónak négy ember, ha nincs több?” – gondolta a gyerek, de mennie kellett.

Az égen már nem látszottak a csillagok, amikor kifutott a templomudvarból.

„Ospitz, Oswitz, Ospitz, Oswitz” – skandálta a Holló utcán végig, de nem tudta elfelejteni, hogy be kell zörgetnie az ablakon, és biztosan kutya is van, ugatni fog, arra aztán az egész utca kinéz, hogy ki az, aki ilyen korán hajnalban... „Ospitz, Oswitz...”

A gyerek tudta, hogy Auspitzéknak volt egy nagy fiuk. „Volt egy fiam, Emilnek hívták” – mondta a néni.

A fiút Kiskunhalason lőtték le. Pedig már majdnem felszabadult. De még lelőtték.

„Aztán nem szültem több gyereket.”

Auspitz néni alacsony, kövérkés, olyan „bocsánat, hogy élek” asszony volt, Auspitz bácsi meg egészen vékony. Hentesként dolgozott a kóser mészárszékekben, amíg meg nem öregedett. Hozzá kellett májért menni szerdán.

A Holló utcában omladozó vakolatú kék és sárga házak álltak. A gyerek Auspitzék előtt felágaskodott, belesett az ablakon, de csak a függöny cirádáit látta. Várt. Körülnézett. Aztán körmével kétszer megkoccantotta az üveget, és hátrált két lépést, hogy láthassák: csak ő zörget, nem kell félni.

A függöny meglibbent. Zilált ős haj. Auspitz néni pislogott a gyerekekre. Az egyik válláról lecsúszott a hálóg. Aztán, ahogy kitisztult a látása, bólintott, meg integetett is, hogy megy a férje, megy, persze, már öltözik, mindjárt ott lesz.

A gyerek nem hallotta az öregasszony hangját. Figyelte egy darabig, hátha válaszolni kell valamire, de látta, hogy minden rendben, és elköszönt.

– Kezicsókolom – suttozta, és mielőtt tovább indult volna, nagyot sóhajtott. Ahogyan az apja szokott, hosszan, mélyen.

Zalaiék messzebb laktak, és az ő ablakukat el sem fogja érni. A csöngetés olyan hangos. Dobjon kavicsot az üvegre? És ha betörik?

Miért kell imádkozni az anyjáért? Ő annyit gondol rá. Még sírdogálva is szokta szólíthatni titokban a vécén, ha sajnálja magát, mert összeszidják.

De ez az ima...! Hiszen nem is érti, amit mond! Jiszgáddál, jiszgáddál, jiszgáddál. És mindenki csak őt bámulja, hogy tudja-e kívülről a Kaddist, vagy megint a könyvből olvassa. Ráadásul abból a könyvből, amiben nem is héber betűkkel van írva. „Láttad a kis Goldstein fiút? Még a mázkirt sem tudja elmondani kívülről szegény anyjáért!”

A Holló utcából befordult a Dob utcába, onnan a Kossuth utcába, és megtorpant. A görnyedt hátú embernek pamacs bajusza volt, és ősz szőrszálak lógtak ki a füléből. A gyerek majdnem nekiütközött.

– Hát te meg hova, te? – bökött a fiú mellére a bajszos. – Hova ilyen korán, gyerek? Még a kakas se kukorékolt!

A fiú hallgatott. Ismerte az embert az áruházból. A sapkák és kalapok között látta mindig. „Tessék megpróbálni a másikat, az biztosan jó lesz!”

– Nem a Goldstein Dezső fia vagy te? – kérdezte a férfi, mire a fiú bólintott. – Hát hova, hova?

– Orvosért – dünnyögte a gyerek és figyelte a férfi lábán az ormótlan fekete félcipőt, merre mozdul. Aztán hirtelen felkapta a fejét és szinte dühösen hadarta: – Orvoshoz megyek. Beteg anyu. Fejgörcsei vannak. Görcsei!

– Hogy? – mozdult hátra az ember. – Hát akkor siess!

A fiú köszönés nélkül futni kezdett.

„Mi köze hozzá? Mi köze?”

Zalaiéknak nagy házuk volt, alul terméskő, feljebb szürkére festett vakolat. Zalai kárpitos volt. Az jó üzlet.

A gyerek megpróbált felugrani az ablakig, aztán emelt hangon mondogatni kezdte: „Kezicsókolom! Kezicsókolom! Én vagyok!” – hátha behallatszik. De nem mozdult semmi.

A kapu rácsaihoz állt és bámulta az udvart. A virágágyásokban rózsák és liliomok, tátikák nyújtóztak. Milyen jó lenne szedni egy csokorral, és hazaszaladni vele a nevelőanyjához, aki él. Ez a sok halott, folyton ez a sok halott! Meg az ima értük...!

Megrezzent, amikor kinyílt a szélső ablak és az asszony kinézett. Vörös, virágmintás pongyolája krémtől fénylő arc.

– Te vagy az? Mi baj?

– Csókolom, az apukám kéri, hogy a Zalai bácsiék jöjjenek el a templomba – hadarta –, mert nem vagyunk tízen, csak öten.... Négyen.

– Jaj, sajnos, Laci bácsi... – kezdte az asszony sírós, éneklő hangon, aztán hátra szólt: – Hallgass már! Sajnos, Laci bácsi beteg, megfázott. Mondd meg apukádnak, nagyon sajnálja, de nem tud menni. Neked van *járcájtod*?

– Igen.

– Szegény anyukád után?

– Igen. És Péter? – kérdezte hirtelen a gyerek felbátorodva, és a fejét félrebillentve felnézett az asszony szemére, ahogy az apja szokta ravasz félmosollyal figyelni őt, ha füllentésre gyanakszik. – Péter se jöhetne?

– Péter nincs itthon. – Az asszony a nyakánál összehúzta a pongyoláját. – Elment Szegedre, a vásárba. Sternéknél voltál?

– Nem, de Stern bácsi jönni fog.

– Persze – sóhajtott a nő. – Ő az elnök. Mondd meg, hogy nagyon sajnáljuk – mondta végül és visszahúzta a fejét az ablakból.

– Majd meglátod, mit mondanak... – hallatszott a kövér Zalai vékony hangja a szobából, amikor az ablaktáblák becsukódtak.

A gyerek visszaindult a templomba. Nem tudta, mi lesz, de hát ez a dolog nem is az ő dolga. Talán elmarad az imádkozás, és akkor nem kell elmondania a Kaddist. Ezt nem hitte.

Sietett. Már egészen kivilágosodott. Az utcai lámpák is kialudtak. A Holló utca sarkánál, egy vadgesztenyefa alatt állt a parasztszekér. A lovak nyakában zabostarisznya lógott, az öregember meg az öregasszony a bakon szalonnát meg kenyeret evett. A szekérderék üres volt. A gyerek megállt, de nem tudta, hogy kell-e most köszönni vagy nem kell. Nem volt vele az apja. Újra elindult. Az öregek nem néztek rá, amikor elment mellettük a járdán.

– Zalaiék? – kérdezte az apja, amikor belépett az imaházba. – Jönnek?

A többiek is a gyereket nézték. Az oroszlánok ugrásra készen a tórán, meg a bárányok is odafent. Auspitz bácsi már megjött, Stern is, meg Mayer az öccsével, aki pesti volt és azt mondták, sokat nőzött. A gyerek nagyon szeretne volna tudni pontosan, mit jelent nőzni. Csókolóznak meg fogdossák egymást, mint ő szokta, ha valamelyik lány hagyja?

Klein, a pék, már a sarokban imádkozott. Átszaladhattak érte.

– Nem tudnak jönni – mondta a gyerek. – Zalai bácsi beteg. Péter meg vásárra ment.

Az apja beharapta a felső ajkát. Így szokott csinálni, ha dühös. Brieger bólogatott.

– Ez van. A deportálás előtt ebben a városban négy helyen imádkoztak.

– Kilencen vagyunk – mondta a vörös Mayer, a fiatalabbik. – Mi volna, ha elküldenénk a Katz fiúért?

– Félórás út – jegyezte meg Stern, miközben kipakolta maga elé a tfilent. – Tíz ember sincs. Itt tartunk.

– Valamikor! – legyintett Brieger. – Valamikor...

– És ha áthívnánk Lukácsot? – fordult hátra a kövérek, idősebb férfi, aki már táleszbe burkolózott. – Nem venné észre senki.

– Lukácsot? – horkant fel az idősebbik Mayer. – Miért nem mindjárt a párttitkárt?

– Adjatok a gyerekeknek egy chimist a kezébe – intett Auspitz bácsi –, és meglesz a minjen.

– Hohó! – szolt ki a sarokból Klein, a pék, és fenyegetően felemelte az ujját. – Nu!

– Ne törődjetelek vele! – mondta Auspitz bácsi. – Klein bolond.

Brieger a gyerek kezébe nyomott egy fekete fedelű könyvet. Klein abbahagyta az imádkozást, és a talesz rojtjait kétoldalt felkapva kitrappolt a sarokból.

– Micsoda dolog! – harsogta. – Hát ez így nem lesz jó! Nem lehet! Ez a gyerek még nem volt bármicvó!

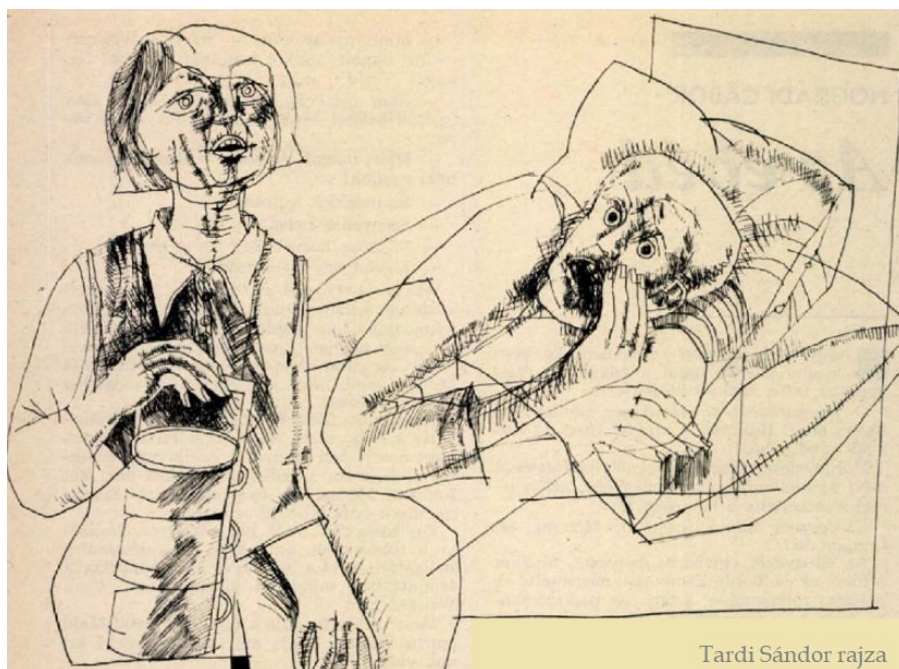
– A kezében a chimis, mit akarsz? Menj panaszra a németekhez! – mordult rá Mayer, az idősebbik, és megcsókolta a tfilen fekete dobozát. – Ez a Klein mindig okoskodik.

– Akkor sem! – Csápolta karjaival a pocakos pék. – Ki hallott ilyet!?

Brieger elnevette magát. A többiek is mosolyogtak, beálltak a helyükre, a padba, és hozzáfogtak az imádkozáshoz. Klein sértődötten elfordult. „Ti nem vagytok zsidók!”

A gyerek fáradtan álldogált az apja mellett az egyhangú mormolásban, és két kézzel szorította magához a chimist, a Törvény szövegét. Egyszer azt mondták neki, hogy negyven napig kell böjtölni, ha leejti.

Reggel volt, negyed hét. Egy óra még, és indulhat az iskolába.

Tardi Sándor rajza

**NÓGRÁDI
GÁBOR**

Az ebéd

Megjelent:
Új Tükör
1982. 08. 15.

Négy szem hús volt a levesben.

Az öregasszony először mind a négyet az ételhordóba tette, aztán kettőt kivett.

– Inkább kidobom! Majd még mindet neki fogom adni! Hol fizet ő annyit? Hús! Az kell neki mindig, hús!

Morgolódt, forgolódt, zöldbabfőzeléket mért az ételhordó másik edényébe, a főzelék tetejére tette a falatnyi csirkemellet, aztán visszajuttatta a levesbe a két szem húst.

– Úgysem bírom megenni. Mócsing ez. Dobjam ki?

Az edényeket egymásba helyezte, füleiket átfűzte az ételhordó kampóján, megemelte az egészet: zötyögnek-e, aztán egy papízacskóba tette a tejfölösdobozt, és a csomagot az ételhordó fedőjébe helyezte vigyázva.

– Tejföl! Az biztos, hogy én nem teszem a főzelékre! Az én edényemben nem fogja összekeverni a húst a tejjel. Ha ő így szereti, egye a saját tányérjában.

Sötétszürke kendőt kötött a fejére, amelyet egészen apró sárgás pöttyök tettek szelídebbé. A barna kardigánját vette fel, karjával nehezen találta meg a kötött kabátka ujját, kétszer mellé nyúlt, le is kellett ülnie egy pillanatra, hogy kifújja magát. Aztán még egyszer megnézte magát az előszoba állótükrében, és berúszolta a száját vékonyan.

– Mégiscsak emberek között...

Eszébe jutott, hogy elhűl az étel, és a konyhába sietett.

Kezébe vette az ételhordót, megnézte, elzárta-e a gázt és bekukkantott a szobába is. Nyitva ne maradjon az ablak, mert eshet; bolond ez a szeptember, jól kinéz, ha becsorog a víz.

A bejárati ajtó keretén megérintette a mózesi igéket rejtő tokocskát, szájához emelte az ujjbegyét, és kilépett a függőfolyosóra.

Lassan haladt lefelé a lépcsőn, óvatosan, nem nézte a falba vésett feliratokat, ismerte mindet, az obszcéneket meg a politikaikat is, csak a lába elé figyelt, meg az edényre néha: lötyög-e? Minden lépcsőfordulóban meg az emeleti pihenőknél megállt, a korlátot nem engedte el, csak szusszant egyet-kettőt és indult tovább.

A harmadik emeleten lakott. Régi ház volt, magas szobák, drága a fűtés, sok a lépcső. Az első emeleten hosszabb ideig állt, figyelte, hogy fáj-e már a combja. Gyakrabban kellene gyógyfürdőbe mennie. De nem volt semmi baj. Vagy tán nem érezte a fájdalmat az izgatottságtól.

– Még azt hiszi, hogy nem megyek. Aztán megint küldet értem. A bolond! Mint amikor hirtelen kórházba vittek két éve. Milyen kellemetlen! Jön egy idegen, és kérdezősködik utánam.

Amikor leért a földszintre, látta, hogy nem lötyögött ki az étel.

„Azért még nem vagyok annyira ügyetlen” – gondolta, és elégedett volt.

A rövidlátó Weiszné lépett be a kapun, gyanakodva hunyorgott a félhomályban, miközben botját előre nyújtva figyelte a lassan közeledőt. Aztán hirtelen elfordította a fejét. Nem köszöntek egymásnak, mióta Weiszné a házmestertől megtudta, hogy az öregasszony kinek viszi az ételt minden nap.

- Maga ebédet visz egy nyilasnak? – sziszegte, amikor legközelebb találkoztak.
- Nem igaz! – hőkölt hátra az öregasszony. – Sose volt nyilas. Egy beteg ember.
- Mind nyilas volt! – mondta Weiszné. – Mit csinált, amikor magukat elvitték? Na, ugye!
- Nem igaz! Egy beteg ember. És csak egyszer-kétszer viszek neki ebédet. Amíg beteg.
- Miért maga? Vigyen a tanács! Vigyenek neki a gojok!
- Szomszédok voltunk.
- Szégyellje magát!
- Mi köze hozzá? Egy beteg ember.
- Ebédet egy nyilasnak...?!

Akkor kilötyögött a leves. Két emelet között le kellett ülnie a lépcsőre, hogy megnyugodjon. Egy papír zsebkendővel letörölte az edény oldalát. Érezte, erősen ver a szíve. Hogy mondhat ilyet a Weiszné? Mit tehet Mihály arról, hogy a Weiszné fiát megölték Kőszegen?

Aznap nem ment föl az öregemberhez. Megkérte a házmestert, hogy vigye fel az ebédet, mert ő nem érzi jól magát. Amikor a házmester visszahozta az edényeket, adott neki két forintot.

Másnap az öregember sírt. Ezután mindig ő vitte fel neki az ételt.

Egy darabig félt attól, hogy Weiszné a zsinagógában elmondja a többieknek, amit tud, de valószínűleg hallgatott, mert a házban, és Jom Kippurkor a templomban mindenki köszönt neki. Csak Weiszné nem.

Most is elfordította a fejét. Fordítsa! Majd éppen a Weiszné fogja megszabni, hogy kinek visz ebédet!

Az öregasszony a fal mellett haladt az utcán. Görcsösen szorongatta a fémfogantyút, és kicsit megemelve maga előtt tartotta az ételhordót. Az öregember két házzal odébb lakott, ugyanazon az oldalon.

Még ez volt a szerencse. Nem kellett átmenni az úttesten.

Abban a házban élt egykor a szüleivel és a testvéreivel ő is.

Amikor hazajött a gettóból, a lakást romokban találta; beköltözött az egyik unokatestvéréhez két házzal odébb. A nagycsontú, csúnya nő szintén egyedül maradt, de hamarosan férjhez ment. Kivándoroltak Palesztinába.

Az öregasszony egyedül élt.

Ajánlottak ugyan neki férfiakat, férjnek való férfiakat, némelyikkel járt is egy darabig, az egyikkel, aki szállodában dolgozott, még arra is hajlandó volt, hogy felmenjen a lakására, akkor még alig múlt harmincéves, és a háború előtt jó kedélyű, vidám lánynak ismerték a házban, de nem ment férjhez.

„Sírni egyedül is tudok” – mondta a barátnőinek.

A régi házat a háború után tatarozták utoljára. Tenyérnyi darabokban hullott a vakolat, vöröslött a meztelen téglák.

Az öregasszony lifttel ment fel.

Az öregember odaadta a liftkulcsot, amikor az asszony három évtized után először meglátogatta, és megegyeztek, hogy havi ötszáz forintért főz neki hetente hatszor.

Szombaton nem. De pénteken annyit visz, hogy az elég legyen másnapra is.

Talán három vagy három és fél évvel ezelőtt a házmestertől hallotta, hogy az öregember fél oldala lebénult.

A kórházban rendbe hozták valahogy, de a lakásból nemigen tud kimenni. Tyúkhúsleves főzött neki és felvitte. Akkor egyeztek meg.

Együtt nőttek fel. Tizenkét-tizenhárom éves korukig sokat játszottak az udvaron és a hátsó lépcsőházban.

Az öregasszony apja kereskedő volt, a fiú apja iparos.

Később a lánynak zsidó kereskedősegédek udvaroltak az apja boltjából, a fiú pedig tisztviselő lett, és egy özvegyasszonyhoz járt, akinek a belvárosban volt kalapszalonya. Amikor találkoztak a lépcsőházban vagy az utcán, mindig megálltak egy rövid beszélgetésnyi időre.

Az öregasszonynak a lakáshoz is volt kulcsa. Bezárta maga mögött az ajtót, a konyhába vitte az ételhordót, letette az asztalra, aztán visszament az előszobába és a barna pulóvert meg a kendőjét a fogasra akasztotta.

– Maga az?

Az öregember hangja éles volt, izgatott.

– Azt hittem, már nem jön. Valami baj történt?

Az öregasszony visszament a konyhába, kiemelte az edényeket, és úgy találta, hogy a leves már kihűlt, feltette a gázzra. Aztán nagyalakú fémtálcára helyezett egy lapos- és egy mélytányért, egy kanalat és a tejfölt.

– Miért nem válaszol?

Az öregasszony nem értette a kérdést, lehalkította a gázt, és bement a szobába. Az öregember az ablak melletti sarokban az ajtóval szemben feküdt. Foltos, felpuffadt arcát az öregasszony felé fordította, felemelte a kezét, mintha köszönni akarna, de csak vékony szálú, fehér hajához nyúlt.

– Nem tudtam, ki jön – motyogta.

– Mit gondol, ki jön magához délben? – kérdezte az öregasszony, és az ablakhoz sietett. – Más is hoz ebédet? Más is beenged egy kis friss levegőt ebbe a bűzbarlangba? A maga barátai le se ízélik magát.

Kinyitotta az ablakot, aztán az éjjeliszekrényről összeszedegette a reggeli maradékát, és a kistányérral meg a csészével megállt az öregember fölött.

– Takarózzon be! Szeptember van.

Az öregember ép bal kezével és jobb kezének karomszerűen begömbölytött ujjával a nyakáig húzta a takarót.

– Már azt hittem, nem jön.

Halk, reszelős volt a hangja.

Az öregasszony kezében megremegett a csésze. Ugyanezt mondta a kisfiú egyszer, amikor mozit terveztek délutánra és késett, mert ebéd után neki kellett elmosogatnia. „Már azt hittem, nem jössz.”

Összeszorította a száját és kisietett. A konyhaasztalnál megállt. Éles fájdalmak szaggatták a combját. Óvatosan letette a kistányért és a csészét, majd a konyharuhával levette a gáztól a gőzölgő levest és beleöntötte a tányérba.

A négy szem hús megbújt az aranylós zsírkarikák alatt.

A tálcát az ágy mellé az éjjeliszekrényre tette, aztán becsukta az ablakot, és segített az öregembernek felülni.

– Támassza a hátát a párnának! És nehogy megemelje a térdét, mert ha megint kiborul a leves, én nem húzok tiszta ágyneműt.

– Dehogy, Editke, dehogy – mondta az öregember és hagyta, hogy a konyharuhát a nyakába kösse az asszony. – Húsleves? Maga drága asszony...!

– Hagyja már ezt a tisztviselőmodort! Ilyeneket mondjon a kalaposnőknek, de ne nekem.

Az öregember felemelt egy kanálnyi levest, a keze megremegett, néhány csepp a tányérba hullt. Visszatette a kanalat.

– Na, jó – mondta az öregasszony, és etetni kezdte.

Aztán behozta a zöldbabfőzeléket a hússal, és morgott, amikor az öregember ráöntötte a tejfölt.

– Hogy bírja így megenni?

Később kivitte az üres tányérokat és elmosogatott.

A házmesterné mindennap egyszer-kétszer megnézte az öregembert, mert az öreg neki ígérte a bútorokat. Bevásárolt, ha kellett, rendet rakott, de a mosogatást nem vállalta.

– Nem is kell – mondta az öregasszony –, én nem tudom elnézni a piszkos edényt.

A mosogatás után visszament a szobába. Az öregember már feküdt, fejét a párnával feltámasztotta, karmos kezét a paplan alá dugta.

Az öregasszony leült az asztal melletti fotelbe. Fájt a lába. Mindig pihent egy kicsit hazaindulás előtt. Az öregember nyelt egyet, és a tenyerét felfelé fordította.

– Miért nem ebédel soha velem?

Az öregasszony megmasszírozta a combját. Már megint kezdi.

- Minek cipelném ide az ebédemet meg a tányérjaimat? Van nekem otthonom.
- Milyen az? Egyedül.
- Ne kezdje megint! Ne kezdje! Tudja, hogy ezzel mindig kihoz a sodromból.

Az öregember izgatottan, sípólva szedte a levegőt, az öregasszony abbahagyta a masszírozást, tudta, mi következik.

- De miért? – hördült fel a férfi. – Miért ne lehetne a feleségem? Mindig magát szerettem. Tudja azt maga jól. Gyerekkoromtól kezdve, mindig csak magát.
- És a kalaposnő? A kalaposnő?
- Most miért?... Hiszen tudja maga azt, hogy mi akkor nem lehattunk az egymáséi.
- Nem is!
- Pedig maga is szeretett.
- Mit mond? Én? Honnan veszi?
- Tudom én azt. Azon a szilveszter éjszakán, a lépcsőházban...
- Mi? Mit beszél?

Az öregember egy hirtelen mozdulattal letörölte a nyálát.

- Jól van, ne beszéljünk róla!
- Miről? Csak beszéljen! Csak hazudozzon!
- Maga visszacsókolt.

Az öregasszony előrehajolt a fotelben.

- Hogy meri...?
- Igen. Ott a sötét lépcsőházban megfogtam a kezét... Sosem felejttem el. Szilveszter volt, és engedte, hogy magamhoz húzzam. Csak egy vékony kabát volt magán, mert a szemetet vitte le... Éreztem, hogy remeg... És a szája, a szája...!
- Elég! – Az öregasszony fel akart ugrani, de a fájdalom olyan élesen hasított a combjába, hogy visszaesett. – Mocskos férfiak! – mondta, és sírni kezdett.
- Editke! Ne haragudjon, kérem, ne haragudjon. Csak azért mondtam, csak, mint bizonyítékot, hogy mi mindig egymást szeretünk. És most így élünk külön. Miért? Tudja, hogy van egy kis pénzem. És a lakás. Magának is könnyebb lenne. Mi nem érdemeljük meg azt a kis boldogságot, ami még lehet?
- Hogy képzeled? – sírta az öregasszony. – Magához? Mit csinált maga, amikor minket elvittek? Hol volt maga? Mit csinált?
- Editke! Hiszen katona voltam, hadifogságban voltam.
- Mit csináltak a szülei? Mit csináltak akkor? Bezárták az ajtójukat, onnan leskelődtek. Amikor anyukát meg az apukát... Hogy mehetnék én magához feleségül? Még ha százszor megölelt volna, akkor is!
- Rám fogja? Én tehetek róla? Én katona voltam. Hadifogságban voltam.
- Még az ebédet sem érdemli meg. Hát miért főzök én magának?
- Editke! Hogy beszélhet így?

– A szüleim! Az anyám! Mit szólnak ők hozzá odafönt, hogy magának hordom az ebédet?

Az öregasszony a karfára támaszkodva felállt a fotelból, és zokogva indult az ajtó felé.

– Nem is jövök többé. Etesse magát a tanács! Etessék magát a barátai!

– Editke, Editke!

A lehuppanó test zajára az öregasszony visszafordult, a férfihoz sietett, átkarolta, és emelte, húzta fel az ágyra, miközben az öregember nyögött, mint apró tehetetlen gyerek, ha ég a láztól.

– Mit csinál maga? – lihegte az öregasszony. – A katétere! Mit csinál? Segítsen már! Hisz tud maga járni!

Azután, hogy betakarta az öregembert, leült az ágy szélére és hagyta, hogy a férfi megfogja a kezét, békítő szavakat suttogjon, és csendesen kihüppögje magát. Az öregasszony is szipogott.

– Miért kell ezt mindennap?

Később felállt és kistányéron behozott egy pohár vizet.

– Mit főzök holnapra? – kérdezte. – Mit akar?

– Magára bízom – mondta az öregember. – Csak a hús... Ha lehet...

– Az benne van az ötszáz forintban – mondta az öregasszony és állt még egy darabig.

– Jöjjön korábban, kérem – mondta az öregember, amikor elbúcsúztak.

– Jövök, amikor tudok.

Felvette a pulóverét, a kendőjét, kézbe fogta az ételhordót, és bezárta maga mögött az ajtót. Gyalog indult lefelé a hátsó lépcsőn. Az első emeleti forduló félhomályában megállt, fulladás kínoztta, tenyerével a falnak támaszkodott.

Igen, a vékony, kék kabát volt rajta azon a hideg szilveszter éjszakán.

Ujjain érezte a téglák rései közül kipergő vakolat finom szemcséit, a port.

Akkor már négy hónapja házasok voltunk.

Apám úgy tudta, hogy csak együtt élünk.

Persze, számára ez is kínos volt: egy gojjal az ő fia?

Igen, ez 1970 áprilisában történt, anyám halálának évfordulója után körülbelül egy héttel.

Április negyedikén, az évfordulón, Judittal kimentünk a temetőbe.

Az utolsó előtti megállónál mindenki leszállt a villamosról, csak mi maradtunk. A vezető félrehajtotta a függönyt, amelyik a fülkét a kocsitól elválasztotta, és ránk nézett. A magas kerítés felett, ahogy elcsörömpöltünk mellette, láttuk a kripták csúcsát.

A végállomáson vettem észre, hogy elfelejtettem sapkát vinni. Judit zsebkendőjét tettük a fejemre. A négy sarkára görcsöt kötöttem. Egészen csinos kis sapkává kerekedett. A temetőbe azonban nem tudtunk bemenni. A kapu zárva volt.

– Hoppá! Hát ez nem jutott eszembe! Ma szombat van! – mondtam Juditnak és elnevettem magam.

Ő is nevetett. Ő a zsebkendőn.

Kora tavaszi idő volt, meglehetősen. Ilyenkor erős árnyékokat rajzol a nap, de csípős a szél.

A házasságkötésünk óta alberletben laktunk a Nyugati pályaudvar közelében.

Főbérlőnk, az elvált asszony, két lányt nevelt a szomszéd szobában. Csak egy ajtó volt a két szoba között.

A főbérlőnk reggel korán kelt, egy újpesti gyárba járt dolgozni.

Éjszaka igyekeztünk csendben lenni, és nem mertünk kimenni, mert recsegett a padló.

Itt látogatott meg az apám azon az áprilisi napon, anyám halálának évfordulója után talán egy héttel.

A szokásos szürke öltönyben volt. A világos inghez bordó mintás nyakkendőt kötött.

Apám mindig ügyelt az eleganciára. Konfekció ruházattal kereskedett, míg ötvenhat után ki nem rúgták az államiból.

Belépett a szobánkba, de a ballonkabátját sem vette le, mint aki egy pillanatra jött, és csak azért ül le, hogy el ne vigye az álmunkat. Babonás család voltunk. Különösen a mostoha-anyám volt babonás. Sohasem engedte meg, hogy az ajtóból visszamenjünk, ha már elindultunk valahova.

Ültünk apámmal az asztalnál. Ő kissé félrefordulva, háttal az ablaknak, én meg vele szemben azzal a zavart, gyerekes vigyorral az arcomon, amit úgy utálok. Akkor éppen nem volt bajusza, így fiatalabbnak tűnt, mint általában.

Négy vagy öt év múlva tudtam meg, hogy kapott egy névtelen levelet, amelyben értesítették a házasságkötéséről. A levélnek nem hitt. Legalábbis később ezt állította.

– Voltál anyád sírjánál?

Ezt minden évben megkérdezte április negyedike után. Egyszer, még kamaszkorom táján, amikor folyton anyám emlékéhez menekültem, és csak őt kerestem a nők között, azt válaszoltam neki, hogy minek látogassak egy kődarabot, amire az van írva, hogy „a legjobb anya és feleség”?

– Voltam – bólogattam, és hozzátettem: – Judit elkísért.

Apám félrenézett. Talán az ágyra. Széles, kihúzható ágy volt.

– Kaddist mondtál?

Anyámtól örököltem egy kicsi, fekete könyvecskét, amelybe latin betűkkel voltak leírva a héber imák. Abból olvastam fel a kaddist gyermekkoromban, amikor még templomba kellett mennem az évfordulók reggelén. „Jiszgadal vejiszkaddes smé rábó...” Szörnyen zavart, hogy a többiek feszült figyelemmel néztek és mindig túl hangosan kiáltották felém az omént.

– Persze. Nálam volt a kis könyv. Majdnem itthon hagytam, de Judit...

Félbehagytam a mondatot. Mit *juditozom* itt?

– Kellemes ez a szoba – mondta apám, mintha most lépett volna be, és először látná.

– Délkeleti fekvésű – mutattam az ablakra. – Még délután is besüt a nap. Szerencsére a ház negyedik emeletén vagyunk, és velünk szemben az a ház, látod, alacsonyabb. Ha a második emeleten lagnánk, legfeljebb egy-két órát volna napunk...

Apám mindkét keze az asztalterítőn pihent. Tömpe ujjait néha végighúzta az abrosz cirádáin. Szerettem ezt a kezet. Télen, hó és fagy idején is meleg volt. Ha beletettem a mancsomat, kesztyű sem kellett. Bár amióta utoljára pofon vágott Judit miatt úgy másfél éve, nem fogtam meg a kezét.

Igaz, már nem vagyok gyerek.

– Mennyit fizetsz ezért a szobáért?

A kezéről az arcára pillantottam. Nem nézett rám. Nagyon jól tudta, mennyit fizetek. Tehát nem azért jött, hogy csak úgy meglátogasson. Erősen dobogott a szívem. „Huszonkét éves vagy! Felnőtt vagy! – üvöltöttem magamban. – Felnőtt férfi vagy! Mondd meg neki, hogy feleségül vetted!”

– Nyolcszázat – mondtam. – Nyolcszázat fizetünk. Ez nem sok. Másutt ezret, ezerkettőt is kérnek. Két emberre egy külön bejáratú szoba nyolcszázért nem sok.

Hallgatott. A villamos csörömpölése hallatszott. Akkor még ott volt a negyvenkilences végállomása.

Hirtelen megszólalt:

– Mutasd csak a személyi igazolványodat!

Hadart és keményen szólt, de zavart mosolya ellentmondott a hang csattanásának.

Igen, igen, ő is olyan zavartan vigyorgott, mint én az imént. Tehát ez tőle maradt rám, gondoltam.

Csak a szája bal széle emelkedett egy kissé feljebb, és azzal együtt az orrcimpa meg a szemöldök. Az arc másik fele ilyenkor tulajdonképpen mozdulatlan.

Azazhogy olyan, mint máskor: táj, amelyen a zsidó bánatok végzik terepgyakorlataikat.

Talán néhány másodpercig ülhettem még mozdulatlanul. Átvillant rajtam, hogy *nem találom az igazolványt, éppen elvesztettem, Juditnál maradt*, de az eszembe sem jutott, hogy visszatudasítom a kérését. Az apám volt.

Felálltam, kinyitottam a szekrény ajtaját, és a zakómból kivettem a keményfedelű, barna könyvecskét.

Amíg lapozgatta, keresgélte a házassági bejegyzést, az asztal mellett álltam.

Az ablakon át néztem a szemben lévő ház ereszcsonóján ülő galambokat.

A harmadik emeleti erkélyről egy férfi rám mosolygott. Látásból ismertem.

Fiúszerezőjével élt a gazdagon berendezett háromszobás lakásban. Esténként barátaikkal iszogattak a hatalmas csillár alatt. Mi, Judit meg én, néha az ablakba álltunk és néztük őket.

Apám letette az igazolványt, és egyik kezével megfogta a másikat. Az arca szürke volt, a bőre, mintha megfeszült volna a homlok csontjain.

Amikor tizenhárom éves voltam, nekem kellett a temetőben őrizni Feldman Ármint, a halott bádogost. Időnként, az orrom befogva beszaladtam az apró helyiségbe, ellenőrizni, hogy égnek-e még a gyertyák. Bár reszkettem a félelemtől, egy alkalommal mégis felemeltem Feldman bácsi arcáról a leplet. Nagy zöld legyek rebtentek fel. A bádogos arca is szürke volt.

– Becsaptál – mondta halkan az apám, és nézte összekulcsolt kezét az asztalon.

Vártam, hogy sírni kezd, vagy a meggyilkoltakról és a zsidó szenvedésekről beszél.

De csak hallgatott néhány pillanatig, aztán felállt, a fejére tette a kalapját, és lassan elindult az ajtó felé.

– Rákényszerítettél! – kiáltottam utána hirtelen vadul, amire ő csak annyit szólt vissza a nyitott ajtóból, hogy most elmegy a húgomhoz, majd ott keressem.

Amikor egyedül maradtam, átnéztem a szemben lévő házra, de az erkélyen már nem volt senki.

Nem tudom, meddig álldogálhattam ott.

Folyton a zsidó halotti ima járt az eszemben, ami nagy butaság, hiszen csak az első néhány szavát tudtam kívülről.

Nógrádi Gábor

GERJEDELEM

Fogak fehér bástyasora

Megjelent: ÉLET ÉS IRODALOM, 2018. 04. 27.

Az éjszaka volt a legnehezebb. Feküdni a sötétben, hallgatni egy nő szuszogását, apró nyögését, álmai hangjait, érezni az illatát, a frissen mosott bőr és a szappan szagát, egy nő kipárolgását, ami nem hagy aludni, egy nőét, akivel már annyiszor egyesültél, és aki most nem enged magához, vagyis már régen nem enged magához, és nem nyúl hozzád, és nem nyúlhatsz hozzá, mert összerándul, elhúzódik, és ha ismét próbálkozol dühös szótlanúsággal néz, pedig a feleséged a nő, aki mellett nem tudsz aludni, törvényes hitvesed, gyermekeid anyja, te pedig negyven múltál.

Az éjszaka a legnehezebb, az éjszaka, a képzeletet gyújtogató sötét, amikor szemedet nem köti le a fényben sorakozó tárgyak érdektelen világa, a benyomások siserahada, a tökéletesen fölösleges ingerek nem vonják el a figyelmedet a fontosról, a lényegesről, ami után az élő természet vágya kapaszkodik görcsösen, és nem hallod az időt kitöltő felesleges emberi zajt, szót és zenét sem a néma éjszakában.

Odabent a hivatalban akadnak nők is, titkárnők, rendőrnők, kolléganők, csupa illat mind, csupa gömbölyű forma, mell, has, fenék, és combok, ki-kivillannak a térd felett, hosszú vékony ujjak, ó, azok a hosszú vékony ujjak, és puha felkarok, mellek a blúz alatt, a pulóver alatt előre bukva, és pelyhes nyakszirtek, áttetsző rózsaszín fülek, meg a fekete, barna, szőke, vörös haj, amint felizzanak a napsütésben.

Nincs milliméternyi puszta felület, ami ne izgatna, kínzó éhségedben nem indítaná el a vágy rohamát, néha majdhogynem ájulásig hajszolva a gerjedelmet, agyvérzék közeli állapot, miközben a papírjaidat rendezgeted és úgy teszel, mint aki számol, jegyzetel, de közben látod őt, ahogy ül az íróasztala mögött, átmegy a szobán, nekitámaszkodik a szekrénynek, beszélget, telefonál és eszik, eszik...

Elnyíló száj, a halvány rúzs vörösétől duzzadt ajkak, a gyíkszerű izmos nyelv villanása, és a fogak fehér bástyasora...

- Hahó, ember! Hívat a főnök! Pattanj!
- Tessék?
- Mondom, hívat a főnök.
- Köszönöm. Megyek.
- Bambulsz itt nekem...
- Gondolkodom.

Vele is lehetne, miért ne lehetne, itt mindenki mindenkivel, az ember nem vak, látod a mosolyokat, ki kire és miképpen.

A mosolyok vajon nem mondanak, nem mesélnek el többet, mint bármilyen vad pletyka?

Nyúlkálnak a kezek, látod, és látod a véletlen súrlódásokat a folyosón, a liftben, nincs véletlen, meg ahogy a főnök az ülő nő fölé hajolva belenéz a papírokba, melle a nő hátán, karja a karján, lehelete a fülkagyló árnyékában.

De te negyven éves vagy, szikár, komor rendőrtiszt, aki gyerekkorodban kikaptál, ha észrevették, hogy a dunyha alatt babrálsz, és a lányokat szent távoli álmoknak, szűz istennőknek hazudták azok, akik mindenkivel megtették, ha megtehették minden idegen konyhában, raktárban, minden asztalon és pult alatt, sötét kapualjban.

Eltorzult lelkű kis gyerek, kukkoló, álmodozó, honnan tudta volna, hogy a természetellenesnek nevezett a természetes, és amit erkölcsösnek ítélték a szerelemben, az többnyire természetellenes?

Mert a természet élni akar, gyönyörködni, megtermékenyülni és újjászületni az első sejt óta újra meg újra.

Összerendezgeted a papírokat, visszateszed a dossziéba, ceruzát, tollat a tartójába, és akkor még ott vannak a gémkapcsok, felállsz, betolod a széket, és egyenes tartással, határozott léptekkel indulsz az ajtó felé, ahova hosszú az út, hosszúnak látszik, hosszabbnak, mint amilyen, mikor elhaladsz az asztala előtt, két lépés, három, most odamehetnél hozzá, mint más férfiak szokták más szobákban más nőkhöz, vagy éppen itt, láttad elégszer, odamehetnél az asztalához és egy könnyed hajsímogatással, a hajszálakat alig érintve, vagy leheletnyi csókkal a homlokra, amit kérdően megemel, azt mondhatnád, hogy micsoda illat! vagy valami ilyesmit, hiszen olyan mindegy, hogy mit csinálsz, mit mondasz, el kell kezdeni, beindítani a folyamatot, aminek gyönyör a vége. Gyönyör lehet a vége. Esetleg az a vége.

De te nem, nem tudnál odamenni, sem simogatni, sem suttozni, sem csókot lehelni, nem, ez nem a te stílusod, ahhoz újra kellene születned, újra és máshova.

Kimégy a folyosóra az erős neonfénybe, ahol minden jobban látszik, intesz valakinek, aki veled szemben halad, befordulsz a mellékhelyiségbe, nézed a tükörben az arcodat, megmosod, megtörölöd, és nézed megint, mint éjszaka, mikor annyi forgolódás után kimenekülsz a fürdőszobába és nem akarsz onanizálni, nem! nem fogsz onanizálni, „azt nem szabad kisfiam! természetellenes! megbetegít!”

Ez nem igaz, buta babona, milyen régen tudod már, de hiába, mert te egészen és visszavonhatatlanul te vagy, anya aranyoskája, apa kicsi fia, és kevés tudni, amit az ember tud, érezni, élni kellene az igazságot. Te azonban mindig lelkiismeretfurdalást érzel, amikor csinálod, és megbánod utána, megbánod azonnal, és keserűen bánkódsz, majd újra megteszed, ha már nem bírod nem tenni, és újra, és megint.

De van, amikor erős vagy, és ellenállsz, mígnem az álom, a csodálatos álom, a felszabadító beteljesíti helyetted a természeti törvényt, és lucskos nadrágodra ébredsz, hacsak fel nem riadsz egy pillanattal hamarabb, és nem akadályozod meg, nem tartod vissza, vagy nem fogod fel a markodban hirtelen.

Nem tehetsz róla, igazán nem tehetsz róla, az ember álmodik, a test működik, aludtál, így történt, erről igazán nem tehetek, anya!, de persze ki kell menni, a nadrág a szennyesbe kerül, zuhany, új nadrág, és az asszony, akivel élsz, sohasem kérdezi meg, mi történt.

Neki így jó. Ezer foltos nadrágot kimos inkább, minthogy újra meg újra átélje a görcsöt, ha nem tudod visszatartani közben.

Mégy a folyosón az erős neonfényben betonfalak között, le a nyolcadikra, hetedikre, hatodikra, vastag üvegtéglák homályán át felsejlik a folyó, amint hullámszik kedve szerint, és látszik a fák lombja. Ott kint, messze a Dunánál, a Volgánál és az Amazonasnál állatok hancúroznak, bogarak, rovarok másznak, repkednek, imbolyognak, táncukat táncolják, mert az élet élni akar.

Otthon éjszaka lekapcsolod a villanyt a fürdőszobában, még álldogálsz egy darabig, hogy a melledben csituljon a szív dörömbölése, és az örült vágy kergetőzése alábbhagyjon az ereken.

Csillapodj, férfi, csillapodj! Hamarabb pusztul a zaklatott test.

Aztán elindulsz vissza a nő mellé, aki szuszog, illatozik és megőri, de előbb a gyerekszoba nyitott ajtaján benézel, alszanak a lányok, a nagyobb kitakarózott, megcsillan combján az utcai lámpa fénye.

– Bocsánat, uram...!

Az öreg szólt utánam, aki az intézet kapujához vezető úton egy bokor árnyékában a padon ült. Láttam, amikor befelé jöttem. Akkor is motyogott valamit.

Talán a kezét is felemelte, de úgy tettem, mint aki siet meg elmerül a gondolataiban, és nem veszi észre.

Minden hónap első péntekén meglátogatom a volt feleségemet.

Már nem ismer meg. Nem újdonság. A házasságunk alatt sem ismert. Igaz, én sem őt. Nyilván ezért váltunk el huszonöt éve.

Az intézeti parkban a padokat úgy helyezték el egymástól kicsit távolabb, hogy két oldalról bokrok takarják. Csak akkor lehetett látni, hogy valaki ül rajta, ha az ember odaért.

– Bocsánat, uram, egy pillanatra! – mondta az öreg, amikor ránéztem és felállt. – Elnézést, hogy megszólítom. A Sárika férje, ugye?

Sovány, keskeny arcú férfi, simára borotválva, talán már túl a kilencvenen néhány fehér hajszállal. Ültében is látszott, hogy az átlagosnál jóval magasabb. Agyonhasznált sötét öltöny, fehér ing erősen kopott, elszürkült gallérral, kék nyakkendő.

Ünnepi öltöny lehetett valamikor.

– Igen – feleltem. – A Sárika férje voltam.

Az öreg kezét nyújtott és mondta a nevét.

Nem értettem. Megint el kellene mennem a fülészetre. De lehet, hogy nem is a hallásommal van baj. Nem figyelek a világra, mióta a világ nem figyel rám.

Kezet fogtunk, és elmorogtam a nevemet én is.

– Ne haragudjon, hogy megszólítottam... – mondta az öreg. – Tudom, hogy író... Feltarthatom egy kicsit?

Mit lehet erre mondani?

„Nem, uram, nem tarthat fel! Nincs időm!”?

Sajnos, nem így neveltek.

– Bocsásson meg – kezdtem hazudozni –, várnak. Egy fontos megbeszélés...

– Csak néhány perc! – vágott közbe az öreg, és nehezen vette a levegőt.

Asztmás volt. Vagy ideges.

– Nekem nagyon fontos volna! – tette hozzá, majd így folytatta: – Van egy titkom, kérem... Még senkinek sem mondtam el. Magának szeretném.... Megírhatja, ha meghalok. És hamarosan, ugye...

Udvariasan a pad felé intett, hogy üljek le.

Nem szoktam mások történeteit megírni. Annyi minden történt velem az elmúlt hetven év alatt kívül és belül, hogy ha két életem volna sem végeznék a feldolgozásukkal.

A halállal pedig nem engedem magamat zsarolni. Ezt már az apámnak is megmondtam húsz évvel ezelőtt.

Lehet, hogy én hamarabb halok meg, mint az, aki a halálával akar sakkban tartani.

Leültem. Leült az öreg is.

– Ön zsidó ember, ugye? – kérdezte.

Nem cáfoltam meg, bár szeretem saját magam meghatározni, ki vagyok. Rossz tapasztalataim vannak a mások által ragasztott bélyegekkel.

– Szeretném, ha megbocsátana – mondta az öreg, és úgy nézett, mintha rögtön feloldozást várna tőlem egy általam nem is ismert vétkéért.

Azt gondoltam, hogy ha gyónni akar, eltévesztette a fülkét, de ilyesmit nem mondunk ki. Általában a gondolataink tizedét sem mondjuk ki. Az elhallgatás szabályát jól belénk verték otthon meg az iskolában. Pedig a ki nem mondott gondolatok megbetegítenek... Igaz, a ki-mondottak miatt meg esetleg megölnek bennünket. Lehet választani. Persze vannak néhányan, akik mindent kimondhatnak. Irigylem is a nagy költőket meg az örülteket.

Könnyes volt az öreg szeme, de csak úgy, ahogy idősebbek könnyezni szoktak a látásuk gyengülésével. Például én.

– Szeretném, ha megbocsátana! – ismételte hangosabban, mert azt hitte nem hallottam.

– Értem – mondtam. – Illetve nem értem. – És magasra vontam a szemöldökömet, mint apám szokása volt egykor. – Mit kellene megbocsátani?

– Elmondom – mondta az öreg, és elmonda.

Nyilas volt. Éppen a Dunához kísért egy csoportot a társaival, amikor az egyik kapun kilépett egy idős ember sárga csillaggal a kabátján meg orvosi táskával a kezében. Ő észrevette az öregot, és mielőtt az visszamenekülhetett volna a kapualjba, a kabátjánál fogva megragadta, és hozzálokta a többiekhez. Mikor az öreg zagyvált valamit, hogy beteghez indult, még meg is csapta.

Akkoriban sok volt a tennivalójuk. A fiúkkal együtt ő is a laktanyában aludt. Amikor két-három nap múlva hazament, gyászban találta a családot. Meghalt az unokaöccse, Marcika.

Négyéves volt. Nagy láza lett, fuldoklott. Rohantak doktorért. A nővére a gyerekkórházból ismerte a zsidó főorvost, aki meg is ígérte, hogy rögtön jön, de nem jött.

„Rohadt zsidó! – zokogott a nővére. – Megölte a fiamat!”

– Egy kicsit ismerősnek látszott a doktor bácsi – fejezte be az öreg a történetet. – De tudja, akkor az öreg zsidók olyan egyformák voltak... Talán a csillag tette...

Hallgattam. Néztem magam elé, és hallgattam.

– Azt szeretném, ha megbocsátana – dadogta az öreg, és meg-megszívta az orrát.

Adtam neki egy papírzsebkendőt, és azt mondtam, hogy nem tőlem kell bocsánatot kérni.

– De hát zsidónak tetszik lenni, nem? – erősködött az öreg.

Kicsit felidegesített.

– Nem tőlem kell bocsánatot kérni! – emeltem fel a hangomat.

– De akkor kitől? – kérdezte az öreg. – Kitől?

– Az unokaöccsétől. A nővérétől. A családjától.

Az öreg hüppögött, ki-kitört belőle a sírás.

– Meghaltak...! Mind, mind... Nincs senkim.

Nagyot sóhajtottam. Ez is az apám sóhaja volt.

– Értem – mondtam. – Értem. Akkor, sajnos, el tetszett késni.

Hirtelen megjelent előttünk az egyik gondozónő fehér köpenyben. Látásból ismertem.

– Jaj, Kálmán bácsi! Hát itt van? Mért sír? Mi baj? Nyugodjon meg! Kerestem. Vacsora van. Na jöjjön!

És felsegítette az öreget.

– Bocsánatot akart kérni, ugye? – nézett rám a gondozónő.

Bólintottam.

– Viszontlátásra! – mondta.

– Viszontlátásra! – mondtam.

Az öreg nem köszönt. El-elakadó lélegzettel hüppögött, ahogy a megbántott, sértett apró gyerekek szoktak.

Általában sajnálom az idős embereket, ha sírnak.

NÓGRÁDI
GÁBOR

Ezt a nőt nem öli meg, Tanár úr!

Semmelweis 200

Megjelent: ÉLET ÉS IRODALOM, 2018. 06. 29.

A bécsi Allgemeines Krankenhaus, I. számú Szülészeti Klinikáján működő Hebamme álnéven ismert ügynök 1848. november 5. és 1849. március 19. közötti jelentései az Osztrák Állami Archívumban találhatóak.

Az alábbi jelentés kelte: 1849. március 13.

Küldte: *Hebamme*

Vette: *Ferstl*

Tárgy: *Semmelweis Ignacz*

Hely: *Allgemeines Krankenhaus, I. számú Szülészeti Klinika*

Idő: *1849. március 13.*

A tanácsos úr rendelkezései szerint eljárva tegnap, 1849. március 12-én, hétfőn reggel is Semmelweis Ignác tanársegéd úr rendelkezésére álltam az 1. számú szülészeti klinikán.

A tanársegéd úr egy szülésre várakozó nőt vizsgált, akinek epepangása volt. A tanársegéd úr a vizsgálat közben tapasztalt tüneteket – sárgaság, viszketés, izomgörcsök – diktálta, amelyeket, szokás szerint, nekem kellett rögzítenem.

Megjegyezni kívánom, bár szorosan nem tartozik az alábbiakban közölt eseményekhez, a tanársegéd úr ma különösen derűs volt, amit belépéskor észlelt énekelgetése, illetve fütyörészése jelzett. Az énekelt – általam is ismert – népi gyermekdallam, illetve a vidám állapot azonban nem politikai történésekkel, vagy az egy évvel ezelőtti sajnálatos eseményekkel volt összefüggésben.

Ha így lett volna, arról elejtett megjegyzéseiből tudomásom lehetne, mert kapcsolatunkat, amint arra vonatkozóan a tanácsos úrtól utasítást kaptam, igyekeztem bizalmassá formálni. Még a bécsi lázongásban való részvételemet is a tudomására hoztam titoktartást kérve, amit ő készséggel megígért, hiszen, mint tudjuk, ő is szimpatizált a felkelőkkel.

A tanársegéd úr szokatlan derűsége, ami az elmúlt hónapokban egyáltalán nem volt tapasztalható, az I. számú szülészeti klinika gyermekágyi lázzal kapcsolatos friss statisztikája okán következhetett be. Amint arról előző jelentéseimben is beszámoltam, a megfigyelt személynek az a meggyőződése, hogy az általa bevezetett dezinficiáló (fertőtlenítő) módszernek (értve alatta a klórmeszes kézmosást) köszönhető, hogy a hét évig tartó gyermekágyi láz járványának halálozási rátája az elmúlt, azaz az 1848-as évben a tizedére csökkent.

A tegnap reggel észlelt derű abból adódhatott, hogy az elmúlt két hónap statisztikája szerint az Allgemeines Krankenhaus I. számú Szülészeti Klinikáján januárban és februárban 521 szülő nőből összesen ketten haltak meg, azaz 0,4 % volt a halálozás, míg a gyermekágyi láz járványa idején 1841 és 1846 között 20.042 szülő nőből 1989-en, azaz kb. 10 % volt a halálozás.

Visszatérve a tegnap reggel 10.30 és 11.10 óra között történt, a jelentésem tárgyát képező eseményekre, a következőkről szeretném tájékoztatni a tanácsos urat.

Miközben S. I. tanársegéd úr a cholestasisban szenvedő beteget vizsgálta, amint jelentésem elején már említettem, belépett Klein tanár úr két orvostanhallgató úr kíséretében. A tanár úr, úgy is, mint a Klinika vezetője az egyik, szülés utáni méhsüllyedést óhajtotta megvizsgálni.

A professzor úr és a tanársegéd úr hidegen, sőt, mondhatni, ellenségesen üdvözölték egymást. Én igyekeztem a háttérben maradni, mintha a tanársegéd úr által lediktált feljegyzéseket tanulmányoznám, illetve egészíteném ki. Így írásban rögzíthettem az elhangzottakat.

Mielőtt azonban erről beszámolnék, engedtessek meg röviden feltárnom a barátságtalan üdvözlés lehetséges okait, bár feltételezésem szerint a tanácsos úr hitelesen tájékoztatva van a két orvos között jelenleg fennálló rideg viszony kialakulásának történetéről.

Én elsősorban a tanársegéd úr elejtett megjegyzéseiből állítottam össze az elmúlt két hónapban történtek tapasztalatait. A tanársegéd úr ugyanis, és ezt előző jelentéseimben már említettem volt, igen indulatos személyiség, mint honfitársai általában. (Bár ő eredetileg, mint tudjuk, német származású.) Nehezen tudja türtőztetni magát, ha úgy érzi, hogy igaza van, és Semmelweis Ignác tanársegéd úrra ez az érzés általánosan jellemző.

Alábbiakban leírom, amit a viszonyukra vonatkozólag kikövetkeztettem a tanársegéd úr elejtett megjegyzéseiből, illetve Klein tanár úr nyilvános nyilatkozataiból:

Semmelweis Ignác tanársegéd úr alkalmaztatása két év szolgálat után e hónap 19-én lejár. A tanársegéd úr az elmúlt év decemberében folyamodott alkalmaztatása meghosszabbításáért, és ebben hivatkozott az általa bevezetett dezinficiálás következtében előállott vélt eredményekre, a gyermekágyi halálozások csökkenésére.

Alkalmaztatása meghosszabbítását támogatták többek között Skoda, Rokitsansky és Hebra tanár urak. Ellene voltak Klein, Bartsch, Endlicher tanár urak és a Bécsi Egyetem Orvosi Kara tantestületi aligazgatója, Rosas tanár úr.

A tanársegéd úr támogatói bizottságot akartak kiküldeni az 1. szülészeti klinikára, hogy a klórmeszes kézmosás úgynevezett eredményességét feltárják, amit Klein tanár úr és mások elleneztek. Az indokuk elsősorban az volt, hogy a tantestület nem jogosult vizsgáló bizottságot kiküldeni, illetve, ami döntőbbnek ítéltető: nincs mit vizsgálni a lényege szerint ismeretlen gyermekágyi járvány megszűnése után.

Amint Klein tanár úr a jelenlétemben kijelentette: „Egy ilyen vizsgálat a járvány után egyenesen ellentmond az egészséges emberi értelem józan alapelveinek, és ezért nem lehet valóban tudományos.”

Végezetül: ha jól értesültem, a tantestület, a császári és királyi minisztérium egyetértésével úgy döntött, hogy nem hosszabbítja meg Semmelweis Ignác tanársegéd úr alkalmaztatását. Helyébe Karl Braun doktort nevezi ki asszisztensnek, akinek ugyan nincs szülészeti gyakorlata, de Klein tanár úrnak, a Klinika vezetőjének teljes bizalmát élvezi, és egy hét múlva szolgálatba lép.

Klein tanár úr tehát a két orvostanhallgatóval az érdeklődésére számot tartó ápoló ágyához lépett, és megkérte az egyik orvostanhallgató urat, hogy takarja ki a páciens, azaz készítse elő vizsgálati állapotba.

Ekkor sietett oda a tanársegéd úr. Arra kérte a tanár urat és a hallgatókat, hogy mossanak kezet.

Megjegyzem, bár erről eddigi jelentéseim egyikében már említést tettem, hogy a kórteremben három helyen, a terem két végén és közepén egy-egy klórmeszes vízzel töltött lavór áll úgynevezett hokedlikén. Mint hallottam, régebben csak egy ilyen kézmosási lehetőség volt, de miután a tanársegéd úr úgy látta, hogy nem csak boncolás után betegítheti meg a vizsgáló keze a pácienseket, hanem – legalábbis szerinte – egy beteg váladékos testrészéről, vagy egy elhanyagolt sebről is átkerülhet a kór egy másik betegre, megkövetelte a kézmosást minden vizsgálat után. Megjegyzem, mint hallottam, az orvostanhallgatók között több tiltakozó akadt. Azt mondták, nem azért fizetnek a tanítatásukért, hogy bűdös, maró jellegű vízben mossanak naponta többször kezet, ami a bőrüket is tönkreteszi. (Ez a női nemhez való közeledésük során is kellemetlenné válhat, jegyezték meg, és ebben magam is találtam némi logikát.)

Amikor tegnap reggel az orvostanhallgatók az említett vizsgálatra kiszemelt Eva Grazer nevű tizenhét éves prostituálthoz léptek, a tanársegéd úr odasietett, és felszólította őket, hogy mossanak kezet, mielőtt hozzányúlhatnak az ápolthoz. A hallgatók a tanár úrra néztek, akinek a reakcióját azonban nem láttam. A két hallgató a terem közepén álló, azaz a legközelebbi lavórhoz vonult.

Ekkor a tanársegéd úr arra kérte Klein tanár urat, hogy legyen olyan szíves, ő is mosson kezet. A tanár azonban csak annyit mondott, hogy: „Hagyjon békén doktor Semmelweis!”

„Kérem, tanár úr, legyen szíves mosson kezet, mielőtt a frissen szült anyához nyúl!” – mondta ismét a tanársegéd úr kissé emelt hangon. Mint már említettem, a tanársegéd úrra jellemző az indulatosság, amin sajnos nem tud uralkodni.

„Tiszta a kezem! – emelte Klein tanár úr a tanársegéd felé mindkét tenyerét kissé ironikusan. – Ma nem voltam a boncteremben, és nem vizsgáltam senkit, csak megreggeliztem. Gondolom a kenyér, a vaj meg a sajt nem okoz gyermekágyi lázat. Vagy újabb teóriája szerint, igen?”

„Azok nem – mondta a tanársegéd. – De bizonyára kezet fogott a hallgatókkal, mikor találkoztak a...”

„Természetesen! – vágott közbe a tanár. – Vannak udvarias emberek is. Vannak udvariassági rendszabályok. Például, ha az ember találkozik valakivel, akkor kezet fog vele.”

Ezzel a tanár úr bizonyára arra célzott, hogy a tanársegéd úr, csupán hidegen köszöntette, és nem lépett oda hozzá, hogy kezet fogjanak.

A két hallgató közben befejezte a tisztálkodást. A tanársegéd úr megfogta, megnézte, sőt megszagolgatta a kezüket, és közben megjegyezte:

„Önök a boncteremből mentek a tanár úr elé, tudomásom szerint.”

„Igen – válaszolt az egyik hallgató. – Rokitsansky tanár úrnál kezdtünk reggel.”

A tanár úr erre elnevette magát: „Maga tényleg nevetséges, Semmelweis! Csak nem képzeli, hogy egy kézfogással bármi átkerülhet egy sérülésmentes bőrre!”

A tanársegéd úr a lavórra mutatott, és azt mondta: „Kérem, tanár úr, legyen szíves Ön is mosson kezet!”

Klein tanár úr azonban a kérésre nem reagált, az ápolat felé fordult, és intett a hallgatóknak, hogy takarják ki a nőt.

Ekkor Semmelweis Ignác tanársegéd úr a vizsgálándó beteg ágya és az orvostanhallgató urak közé állt.

„Amíg én itt vagyok – mondotta –, mindenkinek kezet kell mosnia, mielőtt az ápoltak vizsgálatához kezd.”

Klein tanár úr arca megrándult, ezt észleltem, bár ő igen nyugodt, udvarias és intelligens személyiség.

A klinikán mindenki ilyennek ismeri.

„Nos, doktor Semmelweis, Ön már csak egy hétig tartózkodik körünkben. Ugyanakkor felhívom szíves figyelmét, hogy ez az én klinikám. Ön itt csak tanársegéd – még egy hétig. De amíg itt van, köteles az utasításaimat teljesíteni. Szíveskedjen távozni! Kérem az orvostanhallgató urakat, készítsék elő az ápoltat a vizsgálatra.”

A tanársegéd úr azonban nem mozdult. Sőt, még a két kezét is maga elé emelte, ami ebben a helyzetben, mondhatom, fenyegetőleg hatott.

„Nem engedem, hogy ezt a nőt is megölje!” – kiáltotta, ami – engedtessek meg nekem a megjegyzés – nyílt inzultus volt a tanár úr ellen az orvostanhallgató urak előtt és előttem, akik tudjuk, hogy Klein tanár úr, úgy szakmailag, mint emberileg a legnagyobb tudással és tiszteséggel óvja a szülő nők életét.

„Úgy látom doktor úr... – mondotta Klein tanár úr, és láttam, hogy igyekszik visszafojtani jogos indulatát. – Úgy látom, hogy ismét túllőtt a célon. Ez a megjegyzése becsületsértés volt. Jogom volna felelősségre vonni, és meg is tenném, ha nem tudnám, hogy hála Istennek már csak egy hétig kell elviselnünk egymást. És nem tudnám, hogy maga nem tud uralkodni a szenvedélyességén, ami bizonyos helyzetekben talán megengedett, sőt, a kutatásban talán javára is válik. Egyébként sem fogok párbajozni hatvanévesen egy harmincévessel. Követelem, hogy kérjen bocsánatot!”

„Igen, én bocsánatot kérek! – mondta ekkor a tanársegéd úr. – De nem Öntől kérek bocsánatot tanár úr, hanem azoktól az anyáktól, akiket én öltem meg. Igen... Tőlük bocsánatot kérek. Mert csak a jó Isten ismeri azok számát, akik miattam idő előtt szállottak sírba. Én oly mértékben foglalkoztam hullákkal, mint amennyire csak kevés szülész foglalkozott. És a boncteremből, gyilkos kézzel ide jöttem, ahogy most Ön! Ahogy most önök, orvostanhallgató urak, akik...!”

Klein tanár úr ekkor ismét közbevágott, és hol a tanársegéd úrra, hol az orvostanhallgató urakra pillantva ezt mondotta: „Ne szavaljon, Semmelweis! Most nem a barikádokon van. Az az idő elmúlt. Megengedtem magának, hogy a járvány végeztével bevezesse a nevetséges kézmosását. Megengedtem, bár minden kolléga tudja, és köztük világhírű professzorok is vannak, hogy a gyermekágyi láznak sokféle oka lehet. Lehet az ok atmoszférikus, tellurikus, kozmikus, epidemikus, miazmatikus, vagy éppen a nők szeméremérzete is lehet ok, hiszen nálunk férfiak vizsgálják ezeket a szerencsétleneket, míg a kettes számú klinikán nők, a bábák!”

„Elképesztő! – kiáltott fel Semmelweis Ignác tanársegéd úr és az ég felé emelte a karját. – Maga, tanár úr egyenesen elképesztő! Az elmúlt másfél év alatt a tizedére szorítottam le a gyermekági lázban elhaltak számát! Most januárban, februárban már csak ketten haltak meg az ötszáz szülő nőből, és maga...! Maga még mindig kozmikus erőkről, földsugárzásról meg egyéb butaságokról beszél? Meddig kell még ártatlan emberek ezreinek elpusztulniuk, miközben az életüket megmentő, és bizonyítható igazságok a napnál világosabban ragyognak a szemünk előtt? Hány anyának, gyereknek kell még a maga, meg a gyáva és tudatlan kollégái gyilkos keze által szétrohadni, míg meg nem értik, hogy felkelt a puerperális Nap?”

(Itt jegyezném meg tisztelettel, hátha szükséges, hogy a puerperális jelentése: gyermekági. Semmelweis tanársegéd úrnak az a fixa ideája, hogy felfedezésével felkelt a puerperális – azaz gyermekági – Nap.)

Klein tanár úr doktor Semmelweis tirádáira csak annyit mondott, hogy: „Legyen szíves, tanársegéd úr, befáradni a szobámba!”

Aztán megfordult és távozott a tanársegéd úrral együtt.

Nem tudom, hogy a tanár úr szobájában miről esett szó, mi történt. Koradélután, amikor Semmelweis tanársegéd úr már a boncteremben tartózkodott, Klein tanár úr visszatért, és megvizsgálta Eva Grazer ápoltat.

A fiatal prostituált sajnálatos módon mára belázasodott. Jelentésem írása előtt értesültem róla, hogy meghalt. Mint Klein tanár úr megjegyezte, elképzelhető, hogy a gyermekági láz járványa ismét támadásba lendült.

Igyekeztem a lehető legpontosabban visszaadni a megfigyelt személlyel kapcsolatos eseményeket, amelyekből kiderülhet, hogy a minisztérium által megbízott Klein tanár úr milyen nehéz helyzetben volt, miután egy ilyen indulatos asszisztenssel kényszerült két évig együttműködni.

Maradok a továbbiakban is a tanácsos úr szolgálatára: Hebamme.

(Utóirat: Ezúton kérem tisztelettel a tanácsos urat, hogy bizonyos – munkámmal kapcsolatos – kiadásaimat fedezendő a havi 60 forintos juttatásomat szíveskedjen 100 forintra emelni, ha a munkám minőségét megfelelőnek találja.)

Idegen kézírással a szöveg alján:

Használható. 80 Ft jóváhagyva! Megfigyelés folytatása javasolt. *Aláírás:* Ferstl

NÓGRÁDI GÁBOR

Öregember a padon

Budapesten a Szent István parkban gyerekek játszanak.

Ritkán sétálok erre, mert általában ritkán sétálok.

Sajnálom az időt a sétára, mert úgy csinálok, mint akinek folyton fontos dolga van: gondolkodni, írni, olvasni, tanulni kell, haladni előre valami jelentős, de láthatatlan cél felé, vagy tenni, lenni, menni, futni valami fel nem ismert gyerekkori trauma: rejtélyes ok miatt.

Menekülök? Valamit el kell felejtenem? Vagy keresek valamit? Eszembe kell juttatni, amit elfelejtettem, vagy sose tudtam, de tudnom kellene, mielőtt meghalok?

Mókus a mókuskerékben. Pörgés. És erről az én koromban már az infarktus sem szoktathatna le.

Most azonban megyek sétálni, mert doktor Vértés meg a feleségem összefogtak ellenem, és azt mondják, hogy vagy sétálok, vagy kórház lesz a vége. A kórháztól pedig még a sétánál is jobban ódzkodom.

Sétálok a parkban, és látok egy könnyező öregembert az egyik padon. (Az öregembert úgy kell érteni, hogy még nálam is öregebb tíz-tizenöt évvel. De az is lehet, hogy csak öregebbnek látom. Esetleg magamat fiatalabbnak.)

Űl az öregember, nézi a gyerekeket, és könnyezik.

Lassítok.

Még nem tudom, hogy megállok-e, vagy sétálok tovább egészségügyi úton, de mindenesetre tétován lépek egyet, kettőt.

Nehezen teremtek kapcsolatot komor, dühös vagy síró idegenekkel. Félek a bajoktól, a problémáktól.

Valljuk be: félek az élettől, félek az emberektől. Pedig az író az emberekből él. És főleg a síró emberekből. Még a komédiák is nagy emberi szenvedésekről, fájdalmakról szólnak, nem a boldogságról. A boldog befejezés csak kedves gesztus, ráadás a komédia végén, hogy a közönség holnap is küzdve küzdjön.

– Elnézést... – szólítom meg a padon ülőt. – Elnézést... Valami baj van?

Az öreg megbillenti a fejét, de csak nagyon enyhén, nagyon kicsit, alig mozdítva jobbra-balra, hogy nem, nincs baj.

Állogálok, mert nem tudom, hogy a nálam szociálisan érzékenyebb magyarok (vannak néhány millióan) mit kérdeznének, mondanának még ebben a helyzetben. Hogyan próbálnának közeledni egy szenvedő emberhez?

Érdekes, amikor írás közben elképzelem a hasonló jeleneteket, sokkal hatékonyabb, magabiztosabb és kreatívabb vagyok. Drámai és hiteles dialógusok születnek kedvenc olvasóim és kritikussaim szerint. Most pedig bénultan állok az élet sűrűjében.

Éreztem, tudtam, nem szabad nekem csak úgy felelőtlenül sétálgatnom a szabad levegőn.

– Segíthetek? – kérdezem halkán, de az öreg ismét csak a fejét ingatja.

Aztán elővesz egy nagy kockás zsebkendőt, és lassan, nyugodtan megtörli a szemét, kifújja az orrát. (Úristen! Emberek még használnak valódi pamutzsebkendőt? Ezt fel kell jegyezni!)

Nem tudok tovább menni. Úgy látszik, anyám nevelhetett belém az emberektől való félelmen kívül valami olyasmit is, amit empátiának hívnak, pedig szegény korán elhunyt. („Korán elhunyt”? Létezik halál, ami nem túl korán visz el egy anyát?)

– Megengedi...? – intek a pad felé, és leülök.

Bólint.

Ülünk.

Nem tudok mit kérdezni.

Azt gondolom, talán majd mond valamit. Elmond egy történetet. Valakit elveszített, és azt siratja. Ez a legvalószínűbb. Vagy eszébe jutott egy régi-régi emlék a gyerekkoráról és azokról, akik szerették őt. Lehetséges.

Esetleg egyik legnagyobb szerelmére gondolt, aki elhagyta. Vagy akit elhagyott.

Igen, ilyen helyzetben biztosan elkezd beszélni. A csend megoldja a nyelvét. Milyen szép kifejezés! A magyar nyelv! „Megoldja a nyelvét”, amit a fájdalom, a szorongás, a bánat görcsre kötött.

Ha egy efféle szituációról novellát vagy regényepizódot írnék, tehát egy idős férfiról vagy asszonyról, aki könnyezve ül a padon, ahova az együttérző idegen letelepszik, majd egy ideig ülnek némán, csendben, akkor némi hallgatás után a könnyező biztosan mesélni kezdene.

Ezt minden nagy író így csinálta, így csinálja.

És lám csak, az élet engem igazol!

Az öreg nézi a gyerekeket, ahogy szaladgálnak, bicikliznek, sivalkodnak, nevetnek, játszanak, aztán apró, zavart mosollyal rám pislant, és végre megszólal:

– Nézem őket, látom a jövőt, és sírok.

– Egy ilyet hozol ide? Egy ilyet a nyakunkra? Ide, ahol két gyerek van? Ahol van kicsi lány? Hát neked már semmi se számít? Mi ütött beléd, ember? Honnan kapartad ki ezt? A hajam kitépem! Hát ide hozza! Hát nem ide hozza?!

Anyának éles, magas hangja van. Ha a közelünkben szomszédok élnének, biztosan hallanák. És tudnának mindent. Szégyellném.

Szerencse, hogy Ádámék az erdősávon túl laknak. A tehén bögése, a disznók visítása se hallatszik el odáig talán. Saci meg Lali örök mekegése még úgy sem. Én is csak azt hallom, ha Ádám bácsi éjszaka a levegőbe lö, hogy a tanyájánál acsargó kóbor kutyákat elzavarja. Éjszaka falkában támadnak, vadak és veszélyesek.

Anya mindig kiabál. Vagy nem kiabál, csak az éles magas hangja úgy zeng, mintha kiabálna. Lehet, hogy valamikor nem kiabált, mert Apa azt mondja, hogy anyádnál jobb kedélyű virgonc lányt nem ismertem a környéken, azért vettem feleségül.

A lányokról nem lehet tudni, milyen asszonyok lesznek. Ezt Papa mondogatta, míg élt, de hozzátette: „nézd meg az anyját, vedd el a lányát”. Én is megnézem majd az anyósomat, ha megérem.

Anya vidámságára nem emlékezhetem. Talán azért, mert nem velük éltem még, amikor vidám volt és nem kiabált, hanem az igazi szüleimmel. Vagy pedig még nagyon kicsi voltam, hároméves, mikor hozzájuk kerültem, mert az igazi szüleim meghaltak az úton Bécs felé.

Apáék örökbe fogadtak. Anya meg az édesanyám jó barátnők voltak még az iskolából, ezért nem engedték, hogy intézetbe vigyenek.

Mióta az életemre emlékszem, Anya kiabál.

Talán azóta kiabál, mióta megtudta.

Mármint, hogy baj van a vesémmel, azt tudta meg.

Erről persze senki se beszél.

Én meg nem akarom kérdezni Apát. De egészen biztosan gondolom, hogy akkor kezdődött a kiabálós élete, amikor megtudta, hogy beteg vagyok.

Tulajdonképpen csak Apával kiabál. Néha ugyan Gittával is, de az nem igazi kiabálás. Inkább csak szidás, ha Gitta rosszkodik.

– Takarodj, ne is lássalak!

Gitta ilyenkor persze duzzogva, sértetten elbújik valahova, szobába, padlásra, istállóba, vagy pedig szirénázva bögni kezd. Az, hogy elbújik vagy szirénázik, attól függ, hogy Apa hallhatja vagy nem hallhatja. Mert ha hallja, jön és vigasztalja Gittát.

Okos kislány.

Anya velem nem kiabál. Ha valami rosszat csinállok véletlenül, ami nagyon ritka, mert igyekszem szót fogadni, van nekik elég bajuk velem is, nélkülem is, akkor csak úgy belebeszél a levegőbe.

– Ezerszer mondom, hogy ne gyertek be sáros lábbal! Reggel felmostam! Most kezdek elölről. Azt hiszitek, cselédnek szegődtem? Nem vagyok megfizetve!

Apa sokáig hallgat, ha Anya kiabál. Kimehetne a házból csinálni valamit, vagy csak kint kívárni, amíg csendesedik a vihar, de ő nem megy.

Nem tudom, miért nem megy. Bármilyen dolga van, még ha sürgős is, megvárja, amíg Anya kikiabálja magát. Akkor csendesesen mond valamit, amire nem lehet mit mondani, és azután megy a dolgára.

Most is a szobában ül a kisasztalánál. Úgy tesz, mint aki papírokat nézeget, vagy számol. Persze lehet, hogy éppen számol. Egy gazdaságban mindig van valami számolni való.

Anya a konyhából kiabál befelé. Mindig ugyanazt ismétli így, úgy, emígy, amúgy, vagy másképpen. Ilyenkor, ha éppen feküdnöm kell, úgy olvasok, hogy a fülhallgatómban megy a zene. Mint most is. De azért persze hallom Anyát.

– Egy ilyet hozol? Ide, ahol két gyerek van? A lányod mellé? Mit gondolsz ilyenkor? Mi ütött beléd, ember? Honnan szedted ezt össze?

Nem láttam közelről azt az embert, csak az ablakon át. Mert felültem, és kinéztem, amikor meghallottam a kocsit. Apa befarolt a fészker elé, ahogy szokott, ha megjön az üres ládákkal.

Kiszállt a fülkéből. A másik oldalon meg az idegen.

Apa szokott hozni kisegítőket, ha nagyon sok a munka. De most sem az aratásnak, sem a gyümölcszedésnek nincs itt az ideje. Nincs olyan, amit ő egyedül is el ne tudna végezni.

Egy pillanatra azt hittem, cigány ember az idegen. Alacsony volt, és a bőre barnás. De aztán rögtön eszembe jutott, hogy nem lehet cigány. Apa tudja, hogy Anya nem engedi ide azokat, mert gyerekkorában az egyik ellopta a kedves kis kutyáját, és eladta.

Na, meg azért sem gondolhattam cigánynak, mert koromfekete bajusza, szakáll volt ügyesen körbe nyírva, kiborotválva. Olyan roma nem visel. Vagy ha mégis, mert vannak már köztük orvosok, tanárok is, tudom, azokkal nem találkoztam. No, meg azok nem jönnének ide.

A cipője is nagyon rendesnek látszott. Kék edzőcipő piros betéttel. Én is szeretnék ilyet, de Anya azt mondja: minek, ha úgysem sportolhatok?

Világosszürke nadrágjára fehér ing lógott. Az furcsa volt. Fehér ingben szegődik tanyára? Mert az rögtön látszott, hogy Apa munkásnak hozta. Bár nem tudtam, milyen lesz munkásnak, mert olyan vékonykának látszott, mint a tiszteletes úr. Ez se emelt sok tőköt életében, ahogy Papa mondogatta.

Kipislantottam a konyhába. Anya is kifelé nézegetett, miközben terített.

Mindig csinál valamit.

Ha kiabál, akkor is, ha Gittát tartja szemmel vagy velem beszélget, akkor is. Még tévénézés közben is talál valami ezt-azt, varrást, kötést, diótörést. Azt hiszem, minden asszony ilyen, sok a munkájuk. Vagy ezt látták az anyukájuktól otthon.

Most is, amíg az asztalra pakolta a táányérokat, poharakat, figyelt kifelé.

Mikor Apa dél körül megjön, rögtön ebédelünk. „Az oroszánt etetni kell.” Ez Nagyi mondása.

Anya ki-kinézett. Figyelte az idegent. Nem szólt, csak morrant egyet-egyet. Tudtam, nő benne a haragosság. Azt én meglátom rögtön.

Az idegen egy fekete sporttáskát emelt le az ülésről. A földre tette. Aztán segített Apának behordani az üres ládákat a fészerbe. Paradicsomot, paprikát vitt Apa a nagybanira. De egyáltalán nem volt szó arról, hogy hoz valakit, valami munkást. Pláne, hogy itt lakjon! Mert a sporttáskán rögtön látszott, hogy az idegen maradni akar. Amikor láttuk, hogy Apa a kis házba kíséri, akkor ez már nem is volt kérdés.

A kis ház valamikor nyári konyha volt még Papáéknak, de mióta Apa megcsinálta a házunkban a konyhát, szépen, beépített szekrénnel, hűtővel, étkezővel, azóta a régi nyári konyha lett a szállás, ha aratáskor vagy gyümölcsszedés idején a munkások itt aludtak, hogy hajnalban korán kezdjenek.

Aztán Apa bejött.

Köszönt, de csak én köszöntem vissza.

Apa ebből rögtön tudhatta, hogy Anyánál felforrt a víz.

Gitta kiszaladt a gyerekszobából, és persze rögtön azt kérdezte: mit hoztál?

– Nem „mit”, hanem „kit”! – mondta Apa. – Egy bácsit. Kint fog lakni. Nem tud magyarul, tudod? De majd te megtanítod. Nagyon messziről jött. Volt egy kislánya...

Tudtam, hogy Apa Anyának mondja, amit mond, nem Gittának. Mióta olvasok, sokkal többet tudok a szavakról. Mármint a szavak jelentéséről.

Na, meg az is igaz, hogy amíg nem voltam beteg, nem nagyon figyeltem én semmire. Játsoztam, rohangáltam, mint a többi egészséges. De azóta, hogy van ez a dolog a vesémmel, az apróságokat is észreveszem.

– Hogy hívják? – kérdezte Gitta.

Apa elkaccantotta magát, ami nála csak amolyan vidám, hangos lihegésnek, nyögésnek hallatszik, aztán azt mondta:

– Szólítsd a bácsit Szálem bácsinak!

Anya akkor kezdett el kiabálni.

Persze a névről én is rögtön tudtam, hogy Apa egy igazi arabot hozott hozzánk.

A Szálem arab név. Meg egy köszönés is. Olvastam. Tulajdonképpen a Szalám a helyes szó. Pontosabban a Salaam. De mi Európában csak Szálemnek mondjuk. Nem is tudom...

Mióta van ez a dolog velem, sok könyvet olvasok. Előtte nem szerettem olvasni.

Nem volt jó érzés, hogy itt van ez a terrorista. Mert mindenki azt mondja róluk, hogy terroristák. Bár ezen nem látszik.

Persze, buta vagyok, a terroristákon éppen hogy nem látszik, mit akarnak. Ügyesen titkolják.

Igazat adtam Anyának, bár nem szeretem, ha kiabál.

Miért pont egy arabot? Magyar nem volt?

Meg egyáltalán: miért fogadta fel? Ilyenkor nem is kell segítség.

Amikor Gittával az asztalhoz telepedtünk, és Anya már csak egy-egy dühös mondatot hörrent maga elé, Apa kijött a szobából, és leült ő is.

Elmorogta az áldást, aztán Anyára nézett azzal a nagyon világoskék szemével, amit Gitti örökölt tőle.

– Tanító volt Szíriában – mondta halkan. – Volt egy kisfia... Volt felesége meg lánya. Imre ismerte a táborból. Sokat segített a szociálisoknak, Imre ajánlotta. Nem kér fizetséget, csak szállást meg ellátást. És csak addig lesz, amíg el nem intéződnék a papírai.

– Imre nem normális! – fakadt ki Anya. – Sose volt normális, sose lesz normális.

Ebéd után Anya szedett a pörköltből meg a krumpliból egy tányérba, a tányért a tálcára tette, és kenyeret vágott mellé.

– Itt van! Ha már idehoztad! – mondta Apának, de Apa nem mozdult.

– Ilyet nem eszik – mondta.

– Na, még ez is! – kapta fel a hangját Anya. – Talán külön fogok neki főzni? Hogy képzelted?

– Elég lesz a krumpli meg a kenyér – mondta Apa.

Anya dühösen átkaparta a krumplit egy másik tányérba, mellé dobott egy darab kecskesajtot, meg két uborkát.

– Megfelel Allahnak? – tette Apa elé a tálcat, aki csak annyit mondott, hogy:

– Megfelel Jézusnak.

Ezt nem értettem.

Apa fogta a tálcat, és mi is kimehettünk vele megnézni az idegent.

Jól láttam az ablakból: Szálem alacsony volt. Apa sem magas. Imre bácsi magasabb, de Szálem alig volt nagyobb, mint én.

Mire a kis házhoz értünk, kiállt az ajtóba, és mosolygott. Nagyon kedvesen és barátságosan mosolygott. Ekkor gondoltam először, hogy talán mégsem terrorista. Vagy nagyon jól titkolja.

Kicsit csodálkoztam, hogy ennyire mosolyog, ha valóban meghalt a családja. Mert én tudtam, hogy ha Apa azt mondja, hogy „volt felesége, kisfia, meg kislánya”, akkor azok meghaltak. Még az is lehet, hogy megölték őket. Mert tudtam, mi történik ott Afrikában. Látom a tévében, ha nem kapcsolunk át rögtön. És tudtam, hogy Apa Gitta miatt fogalmaz így. Mert a kicsi előtt nem mondhatja, hogy lelőttek vagy felrobbantottak gyerekeket, meg ilyesmi.

Ha én mondok olyat, hogy *meggyilkolták, kinyírták*, Anya rögtön rám szól, hogy: kisfiam, legyünk észnél!

– Szálem! – mondta Szálem, és furcsán hozzátette: – Szeeevusztok!

– My son, Robert and my daughter, Gitta – mondta Apa.

Tudott egy kicsit angolul, mert tanultak az iskolában, ahova járt. Meg én is tanítottam, amit tanultam a netről, mióta nem jártam iskolába.

Szálem kezét nyújtott. Megfogtam. Szép keze volt. Nem olyan kemény dudorokkal teli, mint Apának. Gitta Apa nadrágjához bújott, abba kapaszkodott. A szakálltól félt. Hozzánk még nem jött szakállas. A tévében látott ilyet, de más látni és más tapasztalni.

– Köszönöm – mondta Szálem olyan furcsán, hogy „keszenem”, és elvette a tálcát.

Ennyi volt az ismerkedés.

Azt nem tudom, Anya mikor találkozott vele először, mert talán éppen dialízisen voltam, vagy aludtam.

Hetente háromszor visznek be a kórházba. Vagy Anya vagy Apa, mikor ki ér rá.

Szálem egész nap tett-vett Apa kérései szerint. Bár ezeket a kéréseket inkább utasításoknak lehet nevezni, mert Szálem Apa munkása volt, fizetett munkása. Illetve a munkájáért ellátott munkása. Apa az utasításokat (ez itt rossz kifejezés, mert Apa nem szokott utasítani senkit) kérés formájában adta elő.

(Furcsa. Minél több könyvet olvasok, annál nehezebb pontosan fogalmazni. Folyton keresgél-ni kell a megfelelő szavakat. Ez régen nem volt gond, tudom.)

– Please, Szálem, let's give to eat for the pigs – mondta Apa helytelenül, de Szálem értette. Ő jobban tudott angolul.

Szálem ügyetlen volt.

Azt gondoltam, sohasem végzett ilyen munkát.

Tanító volt, városban lakott. Anya folyton morgott, ha látta.

– Jó kis segítő! Egy villát nem tud megfogni. Tessék! Most is mellé borítja, a sárba! Több a kár, mint a haszon.

Nem mondtam, nem mondhattam semmit, de gondoltam.

Azt gondoltam, hogy Anya sem tudna tanítani.

Mindent meg kell tanulni először, hogy aztán jól tudjuk. Még a biciklizést is, pedig az könnyű. Vagy, hogy még egyszerűbbet mondjak, ott a mosogatás, a takarítás. Mindenki azt hiszi, azt nem kell tanulni, csak csinálni, aztán megy, mint a... (Nem írom le, mit mondogatott Papa régen, mert csúnya kifejezés.) Hát nem! Anya tudja a legjobban, hogy a takarítást is tanulni kell.

Ezen régen nem gondolkoztam, de mióta olyan sokat olvasok, mindenféle eszembe jut, ami régen nem jutott eszembe.

Anya megtiltotta, hogy odamenjek Szálemhez.

De ha be kellett mennie valamiért a városba, vásárolni, meglátogatni Imre bácsiékat, vagy gyónni, mindig arra sündörögtem, ahol Szálem tett-vett.

Olyankor abbahagyta, amit csinált, és beszélgettünk.

Nagyon szeretett beszélgetni. Vagyis elmondani valamit. Magyarázni. Ez még a tanítói életéből maradt neki. Azt hiszem, hiányzott neki a tanítás.

A kislányát Aishának hívták. „Aisha azt jelenti, élet” – mondta Szálem.

Aishát még otthon, Szíriában megölte egy bombarepesz. A fejébe kapta.

– Nem szenvedett – mondta Szálem.

A felesége meg a kislánya belefulladt a tengerbe, mikor a mentőcsónakjuk, vagyis a bárka felfordult a part közelében.

Nem tudtak úszni. A feleségét Martizának hívták, a fiát Hakimnak. Martiza azt jelenti, hogy áldott.

Nagyon csodálkoztam, hogy Szálem nem sír, amikor ezt elmondja. Egészen száraz volt a szeme. Azt gondoltam, talán azért, mert már sokszor elmondta. Vagy a vallása miatt. Mert az iszlám szerint a családja fent van a mennyben, vagyis a Paradicsomban, ahogy ők nevezik, és most már jó nekik. Ezt olvastam a neten.

Gitta sokkal gyakrabban volt Szálemmel, mint én. Mert Gittának nem lehet parancsolni.

Ha Anya behívta, és nem engedte ki, akkor cirkuszott vagy megsértődött. Nem félt a veréstől, mert tudta, hogy nem verik meg.

Ők Szálemmel nagyon jól érezték együtt magukat. Pedig Gitta nem tudott angolul. Láttam az ablakból, meg testközelből is tapasztaltam néha, mikor éppen ott lézengtem körülöttük, hogy folyton vihognak, meg buta játékokat játszanak. Például azt, hogy ki meri megfogni a Lali szarvát. Szálem úgy csinált, mint aki fél a kecskétől.

Aztán találtak egy csigát, és elvitték az útból, hogy senki se léphessen rá.

Ha Apa ott volt, beküldte Gittát. És Gitta szót fogadott.

Szálem naponta ötször imádkozott: reggel, délben, délután, naplementekor meg este. Ha sok volt a munka, meg Apa is vele dolgozott, akkor a déli imát délután imádkozta, meg hajlongta el, mert úgy kellett. Állva, aztán térdelve, előre hajolva, homlokával megérintve a földet. Vagyis az imaszőnyegét, mert az is volt neki.

Ha Apa vitt be valamit a nagybanira, ment vele segíteni. Olyankor a táborba is elmentek, hogy Szálem találkozzon a többiekkel.

Sok ismerőst már nem talált ott, sokan tovább indultak, vagy hazamentek. De jöttek újak.

Amíg Szálem bent volt a barátainál, és megkereste a papját, akit imámnak hívnak, Apa kint várta a kocsinál, vagy Imre bácsival beszélgetett, ha Imre ott volt.

Szálem egyszer azt mondta nekem, hogy Apád nagyon rendes ember. „Your father is very good man”.

– Tudom – mondtam, de gyorsan hozzátettem: – Anya is nagyon jó. Very good.

– Igen, igen! – bólogatott Szálem, és mosolygott, ahogy szokott. – Nagyon jó, csak kicsit ideges, mert aggódik.

Szeptemberben rosszabbodott az állapotom. Be kellett feküdnöm megint. Szükséges volt a dialízis mindennap. A tanyáról nem tudtunk volna naponta bejárni.

Tavaly november óta vártam az átültetésre. Vártuk, hogy legyen donor. Így hívják azt, akinek a veséjét átoperálják egy másik emberbe. De eddig még nem találtak nekem megfelelőt. Kellott az azonos vércsoport, meg mindenféle más, szövetegezés, ilyesmi.

Ha az igazi szüleim élnek, ők biztosan ideadták volna az egyik veséjüket nekem. És az ő veséjük biztosan jó lett volna, mert ők a szüleim voltak.

Anya meg Apa is ideadták volna a veséjüket, tudom, de velük sajnos nem egyeztem.

Azt hiszem, tavaly november óta biztosan volt már olyan, akivel egyeztem, mert olvastam, hogy sok ezer donort találnak évente Európában. És a sok ezerből biztosan volt egy-kettő, aki megfelelt volna. Csak az a baj, hogy mások is várnak átültetésre, ezren meg ezren, vagy többen, és van, aki ugyanarra a vesére vár, mint én. Na és régebben vár vagy fontos ember.

Apával vagy Anyával mindennap telóztam, és két-három naponta jöttek látogatni.

Már vagy tíz napja a kórházban voltam, mikor Apával Szálem is bejött. A nagybanira hoztak almát, szilvát, aztán meglátogattak. Szálem megint majdnem olyan nagyon mosolygott, ahogy szokott, de Apán láttam, hogy izgatott. Azt én észreveszem, mert ha mosolyog is, megmegrándul a szája széle, mikor valami gond van.

Szálem hozott nekem egy olyan kis arany lógót vékony láncon, amilyeneket Anya is hord G meg R betűkkel. Azt hiszem, medálnak hívják az ilyet. De lehet, hogy csak réz volt szépen kifényesítve. A kerek lapocskán az arabok kacskaringós furcsa betűivel egy írás volt vésve.

– Amulett – mondta Szálem.

– Jumurdzsák – mondtam én, mert már meséltem neki az Egri csillagokról, amit kétszer is olvastam.

Szálem nevetett. Emlékezett a névre. Rábökött a felíratra a szép hosszú világosbarna mutatóujjával. A mutatóujjából is látszott, hogy tanító volt, nem munkás.

– Aisha – mondta. – Élet.

– Aisha – ismételtem. – Köszönöm.

Aztán Edina nővérke bejött, és Szálem kiment vele.

Apa maradt. Hallgatott. Ebből is gondoltam, hogy valami baj van. Ha látogatni jön, mindig igyekszik beszélgetni valamiről. Vagy arról, mi van otthon, Gitta, meg Anya, meg az állatok, vagy arról, hogy mit olvastam, és milyen könyveket hozzon. Ha hallgat, akkor valami elnémítja. Ennyire már ismerem őt meg az életet. Lehet, hogy valami baj van, de lehet, hogy csak az aggodalom bántja. Mondjuk, miattam folyton aggódtak, de ezt már megszokhatták.

Azért csak-csak mondtunk egymásnak valamit, de látszott, hogy nincs itt egészen.

Aztán Szálem visszajött, leült mellém, megfogta a kezem, s megint mosolygott, meg angolul beszélgettünk az amulett csodatévő hatalmáról. Ő hitt benne.

Egy hét múlva megmondták, hogy Szálem veséje megfelelő a számomra. És azt is csak akkor tudtam meg, hogy Szálem felajánlotta az egyik veséjét ingyen.

Nem tudtam, igazából mi történt otthon, csak elképzeltem.

A képzeletem nagyon erős. Ha olvasok valamit, azt is rögtön látom, mint filmet.

Apa biztosan elmondta Szálemnek, mi a helyzet velem, meg a részleteket is, ami történt az elmúlt években, és hogy mióta várunk. Akkor Szálem biztosan megkérdezte, hogy Apa vagy Anya miért nem adja oda nekem az egyik veséjét. Akkor Apa biztosan elmondta, hogy ők valójában nem az igazi szüleim, és nekik ilyen meg ilyen a vércsoportjuk, ami nem egyezik az enyémmel, ami ez meg ez. És akkor Szálem biztosan megmondtá, hogy az ő vércsoportja véletlenül ugyanaz, mint az enyém, és ő odaadja az egyik veséjét, ha az orvosok megfelelőnek tartják.

Körülbelül így képzeltem el.

Azt is megpróbáltam elképzelni, hogy Apa hogyan mondta el Anyának ezt az egészet, vagyis Szálem ajánlkozását, de valahogy nem tudtam jól elképzelni.

Az biztos, hogy Anya nem szólalt meg, amíg Apa beszélt. Azt gondolom, nagyon feszült volt és néma. Ha az ember lelkében valami nagy érzelem meg indulat dúl, az elnémítja. Ezt én is ismerem. Voltam már szerelmes.

Amikor Anyáék bejöttek Gittával hozzám, és kimentünk a kórház kertjébe, Gitta össze-vissza fecserészett, ahogy szokott, és azt is elpöntyögte, hogy Szálem már velünk ebédel. Vagyis, hogy velük. Szóval, hogy bent a konyhában, nem a kis házban. És anya néha külön főz neki. Ebből tisztán értettem, mi a helyzet.

Szálem az operáció előtti délután bejött hozzám. Már pizsamában volt ő is. Kicsit beszélgettünk, de nem a vesékről meg az operációról, hanem a könyveimről, meg a tanításról. Mondta, hogy én jó tanító lennék, mert tudok magyarázni. Mondtam neki, hogy talán az is leszek, és akkor ugyanabban az iskolában taníthatunk. Ezen jót nevetgélünk. Aztán elbúcsúzott, kiment, mert közeledett a naplementekor kötelező ima ideje.

Azon gondolkoztam, hogy talán meg kellett volna valahogy köszönni. Mármint azt, hogy felajánlotta a veséjét. De sehogy se tudtam megfogalmazni. Olyan sete-suta lettem volna, és azt én nem szeretem.

„Köszönöm, Szálem, hogy felajánlottad a vesédet!”

Ez nem én vagyok. Hamis.

„Kösz, haver! Rendes vagy.”

Ez még butább. Meg illetlen is.

„Köszönöm!” – mondhatnám csak így, ilyen egyszerűen a szemébe nézve, de ez sem én lennék.

Azt hiszem, van, amit nem lehet megköszönni.

Vagy csak én nem tudom most. Ha már felnőtt volnék, biztosan tudnám. Vagy talán nem érdekelne annyira, mennyire hamis, amit mondok.

Anyának meg Apának sem köszöntem meg soha, hogy magukhoz vettek, amikor a szüleim meghaltak. Az egész életem egy köszönet, nem?

Amikor az altatás után felébredtem, Andrea doktornő, Edina nővérke meg a professzor körülöttem álltak és mosolyogtak. Abból tudtam, hogy a műtét sikerült.

Aztán jöttek Anyáék és betolták hozzám Szálemet is. Apa sírt. Anya nem. Mindig tudtam, hogy Anya a keményebb.

November elején, amikor már otthon voltam hetek óta, meg Szálem is, aki persze nem dolgozhatott, míg teljesen fel nem épül, de ott lakott a kis házban és velünk ebédel a konyhában, hallottuk, hogy egy autó áll meg az udvaron. Imre bácsi szállt ki a kocsiból, meg egy öregember fehér lepelben. Szálem odament az öreghez, megölelték egymást, aztán bejöttek.

A szobában ültek le, és minket se küldtek ki. Sőt, a fehér lepedős bácsi elé kellett állnom, aki megfogta a kezemet, és Szálem kezébe tette. Közben meg mondott valamit, de olyan éneklősen, ahogy Szálem imádkozni szokott. Abból megtudtam, hogy ő az imám, az iszlám pap.

Aztán Szálem és az öreg halkán beszélgetni kezdtek a furcsa nyelvükön.

Anya közben hozott egy kis süteményt meg ásványvizet, mert tudta, hogy pálinkát nem isznak. Most Imre bácsi se kért udvariasságból. Gitta Apa ölében ült és az imámot nézte, mert látszott, hogy a kis öreg nagyon lenyűgözi. Én hátul ültem a karosszékekben, ahonnan Apa nézni szokta a tévét.

Amikor Szálem és az imám befejezték a beszélgetést, Szálem elmondta angolul, hogy sok gyerek érkezett megint a táborba, iskolát szerveznek nekik, és számítanak az ő segítségére.

Ezért el kell mennie. Apáék, láttam, nem értették pontosan, miért kell Szálemnek elmennie, ezért én magyaráztam el nekik a helyzetet, meg Imre bácsi, mert ő jól tud angolul.

– De hát hogyan...? – kérdezte Anya. – Máris?

– Igen – mondta Imre bácsi. – A legjobb, ha most beviszem Szálemet a cuccával együtt. Akkor nem kell még egyszer kijönni érte.

– De hát még nem is gyógyult fel – mondta Anya, és észrevettem, hogy remeg a keze.

Olyankor szokott remegni, ha ideges. Nem értettem, most miért ideges. Tudtam, hogy még mindig nem szereti Szálemet, meg az arabokat, hiába adta ide Szálem a veséjét ingyen, akkor sem.

– A táborban külön szobája lesz az orvosi barakkban – mondta Imre bácsi. – Állandó felügyelet, ápolónő, míg teljesen rendbe nem jön. De tanítani gyógyulás közben is tud.

Szálem már indult is, hogy összepakoljon. Gitta persze futott utána, kapaszkodott a kezébe. Anya is rögtön ment segíteni.

Amíg ők pakoláztak, Apa, Imre bácsi meg én, megmutattuk az imámnak a gazdaságot.

Az öregnek a kecskék tetszettek a legjobban. Azt mutogatta, magyarázta, hogy neki is voltak kecskéi otthon, amikor gyerek volt, és ők is csináltak kecskesajtot.

Akkor Apa kihozott két nagy kerek sajtot a hűtőből, és odaadta Imrének, hogy vigye el a táborba a gyerekeknek.

Aztán Anya jelent meg a kis ház ajtajában a fekete sporttáskával meg a bőrönddel, amit vettünk Szálemnek, hogy az új ingeket, fehérneműt, cipőt legyen mibe tenni, mert pénzt nem fogadott el a veséért.

Szálem ki akarta venni Anya kezéből a bőröndöt, de Imre bácsi nevetve elkapta a sporttáskával együtt, mert Szálem még nem emelhetett.

Aztán el kellett búcsúzni.

Tudtuk, hogy bármikor találkozhatunk Szálemmel, amíg a városban lesz, de az most nem számított. Hónapokig itt volt köztünk, velünk élt, el kellett búcsúzni tőle rendesen.

Én nem szeretek búcsúzkodni. Semmi olyan dolgot nem szeretek, ami zavar, ami kínos, vagy hogy is fejezzem ki magam. Megköszönni, udvariaskodni, búcsúzkodni, az nekem nem megy.

Szálem kezét fogott Apával. Erősen hosszan rázták egymás kezét, és néztek egymás szemébe.

Aztán Szálem velem is kezét fogott, az írók úgy fogalmazták, hogy *férfiasan*, de egy hirtelen mozdulattal átölelt, és a fejét a fejemhez szorította. Nem mondom, hogy nem esett jól, de zavarba jöttem. Nálunk nem szokás ölelgetéssel kifejezni az érzelmeket. Nem emlékszem, Apa mikor szorított magához ilyen erősen utoljára.

Nem sírtam, mert nem szoktam sírni. A betegség leszoktatott a sírásról.

Gittát Szálem felemelte, pedig nem volt szabad emelnie.

Azt hiszem, Gitta nem értette, mi történik.

– Hova mégy? – kérdezte. – Mikor jössz vissza?

Imre bácsi lefordította a mondatokat, és akkor Szálem magyarul kezdett magyarázni, megint furcsán eltorzítva a szavakat, ami olyan vicces volt, hogy Apa is elmosolyodott.

– Megyek, jevek. Csokolom. Szeeevusz. Viszonlatasra. Nagyon szeret. Jo kislany Gitta. Hozok ajandek.

Az ajándék szó Gittát teljesen megnyugtatta, és rögtön az imámhoz szaladt, hogy ő is vegye fel, és ígérjen valamit. De az imám csak megérintette Gitta vállát két oldalt, és körbe-körbe táncolt vele valami furcsa keleties dallamot dúdolva.

Közben Szálem a két keze közé fogta Anya kezét, mint egy törékeny tárgyat, pedig, szerintem, az idegen nő megérintése a muszlimoknak teljesen tilos, és azt mondta:

– Keszenem, Annus. Mindent keszenek, Annus.

Anya remegett. Tudtam, egy perc, és vagy összeesik, mint amikor megtudta, hogy Papa meghalt, vagy besiet a házba, ahogy néha szokott, ha nagyon megijesztette vagy rettentően felbosszantotta valami.

De nem esett össze és nem sietett be, hanem hirtelen vadul átölelte Szálemet.

Átölelte, ami végképp tilos a muzulmánoknál, olvastam, átölelte erősen, ami nálunk sem szokás, mert egy idegen férfihoz egy asszony nem simulhat az egész testével, átölelte Apa, Imre bácsi meg az imám előtt, meg előttem, és úgy bőgött, ahogy én még sohasem láttam bőgni, sem őt, sem más embert, nagyra nyitott szájjal, szinte üvöltve, miközben a könnyei végigcsorogtak az arcán.

Születtem 1822-ben a Borsod megyei Szendrőn, meghaltam 1908. június 1-én Nyíregyházán nyolcvanhat éves koromban.

Éltem addig családom szeretetében, városom megbecsülésében.

Kilenc gyerekem jött erre a világra, hét fiú, két lány, mind egészségesen, és Mariska kivételével, aki kilencvenegyben gyermekágyi lázban elhunyt, mind túl is éltek engem, hál' istennek.

Mind a kilenc gyerekemnek szerelmetes feleségem, Serog Katalin volt az édesanyja, aki elhagyott bennünket ötvenhét éves korában 1889. október 7-én.

Nyugodj békében kedvesem a nyíregyházi temetőben, ahol én is nyugszom, tőled kar-nyújtásnyira!

Sírod felett a kedvenc nótádat sírva énekeltem.

*Eltörött a hegedűm, nem akar szólani,
Rózsí, Rózsí mi bajod? Mért nem akarsz szólni?*

Nemigen tudhatják, akik eme írást olvassák, hogyan nézhettem ki az életemben, mert nem maradt fenn rólam fotográfia, vagy még nem találták meg. Pedig csináltattam családi fotókat, volt hozzá anyagi tehetségem, és csináltak is rólam az öreg honvédek körében a honvéd-egyletben, vagy a 48-as pártban, melynek korifeusa voltam, de a papír múlandó árú. Én aztán tudom. Papír és írószer üzletünk is volt Nyíregyházán, azt hirdettem eladni.

„Élénk forgalmú papír-, írószer- és könyvkereskedés 3000 forintos áruraktárral igen kedvező feltételek mellett eladó. Olcsó és szép üzlethelyiség a legforgalmasabb utcában. Bővebbet Hoffmann Adolf Nyíregyházán.”

Azt már nem tudom, eladtam-e, mert csak arra emlékszem, amiről a dédunokám tud, aki eme emlékeztetést írja a bolond, hogy nincs jobb dolga.

Azazhogy ez nem is emlékezés, hanem valami hebehurgya szöveg, mert talán az ő idejében írni így szokás.

Jókai meghalt énelöttem néhány évvel. Pedig fiatalabb volt, mint én.

Öreg embernek ifjú lányt feleségül venni nem ajánlatos.

*Ellopták szívemet, jól érzem,
Aki ellopta is, esmérem.
Tied vagyok, rabod vagyok,
megkötözött foglyod vagyok...*

Megvallom, nemigen értem, hogy írogató utódom miért azt a címet adta az irománynak, amit adott. Az én életemben nem volt elsődleges, hogy boldog vagyok vagy nem vagyok boldog. Sohasem gondolkodtam ezen. Bár természetesen igen boldog voltam és sokszor. Talán jóval többször, mint a legtöbb ember, mert én nem engedtem, nem engedhettem meg magamnak, hogy boldogtalan legyek. Ez bizony ilyen egyszerű: az ember ne engedje, hogy boldogtalan legyen. Ne engedje, ne hagyja, ne tűrje. Na, persze ehhez ember kell, ember és kor kell, morogja a dédunokám, és ebből már megsejthetem, hogy ő nem volt annyira és olyan sokszor boldog, mint én.

Sajnálom. Időben kell élni. És meghalni. Szerencse kérdése.

*Az árgyélus kismadár nem száll minden ágra,
én sem fekszem minden nap szép paplanos ágyba...*

Haj, de jó is volt élni! De jó is!

Miért ne lettem volna boldog, kérdem tisztelettel, tessék már megmondani? Kilenc egészséges gyerek apja, huszonegy unoka nagyapja, a nyíregyházi honvédegylet titkára, az evangélikus gimnázium támogatója (minden fiam oda járt), és sikeres kereskedő, akinek Nyíregyháza kellős közepén volt a háza is, a boltja is.

Aki járt a városomban, ismeri a Korona szállót. Na most kérem tisztelettel azon az épületen volt nagy betűkkel a nevem: Hoffmann Adolf. Még az a Krúdy gyerek is megírta, az a svihák, akinek a kedves nagyapjával, a százados úrral egy év híján egyidősek voltunk, és sokszor üldögéltünk pohár borok mellett, régi dolgokra, vitézségekre emlékezni, örülni és szomorkodni.

Én voltam az öregebb, de ő a pajkosabb, nagy kópé, nőcsábász. Ahhoz volt tehetsége. Tőle örökölte az a pernahajder unokája, amit örökölt. De csak éljen sokáig! Vagy már nem él? Nem tudom én, nem tudhatok semmit a jövőről.

Pedig nagyon kíváncsi voltam rá mindig.

Nagyon hittem benne, nagyon szépnek láttam. Szépnek kell lennie.

Azért tettem, amit tettem.

Kilenc gyermek, sikeres üzletek, városi megbecsültség, képviselőtestületi tagság, tisztesség, becsület és örök nyertesség a negyvennyolcas párttal.

Éljen Kossuth Lajos! Éljen a szabadság!

Amit ember megkaphat, azt én az élettől megkaptam.

Megkaptam, megcsináltam, megszereztem.

Kicsordul a könnyem, ahogy az emlékek feltolulnak...

Süvegemen nemzetiszín rózsza.

Ajakamon kedves babám csókja.

Ne félj babám, nem megyek világra.

Nemzetemnek vagyok katonája.

Vagyok ma is, voltam akkor is, amikor (és most idézek, mert anno leírtam) „1848-ban a vészkiáltás, mely Magyarország rónáin és bércein végighangzott, hogy a haza veszedelemben van, hogy jön a német és hozza a rabbilincset a szabadságszerető magyar nemzet lábára, engem a szegény nyomorban élő bóhert is felvillanyozott. Én ugyan mostohagyermekem voltam e hazának, megfosztva minden politikai és polgári jogtól, lenézve, megvetve, de én szerettem a hazámat, szerettem mindhalálig.”

Hadnagyságig vittem, magam nem kíméltem, Nagysallón felderítőnek jelentkeztem, a csatában meg is sebesültem, és a nekünk éjsötét Világos után a szebeni internálásból megszöktem.

Igaz az a történet is, hogy Batori Schulz Bódog tábornokot megmentettük Polyák Ede keresztény altiszttel ketten.

A tápió-bicskei csatában a dandárnok úr vezette a zászlóaljunkat. A Tápió, ez a kis folyócska a tavaszi esőktől és hóolvadáستól annyira megáradt, hogy jobb partján kicsapott, és a terjedelmes réteket vízával elborította. Vissza kellett vonulnunk az ellenség borzasztó ágyúzásától megtizedelve. Menekültem én is, amikor hirtelen segélykiáltás riasztott fel. „Rettung, rettung!” Rögtön megláttam Schulz tábornokot a folyó közepén lóháton. Ő kiáltott segélyért. Lovának egyik hátulsó lába ugyanis valami fagyókérbe akadt, úgy hogy képtelen volt a gazdáját partra vinni, csak ágaskodott, hánya-vetette magát. A hős dandárnokot az a veszély fenyegette, hogy lova maga alá temeti a vízbe. Akkor beugrottunk a vízbe a már említett Polyák Emillel, egy zsidó és egy keresztény. Én a ló kantárszárát fogtam meg, hogy megakadályozzam az ágaskodását, Polyák pedig, ő volt az izmosabb, leemelte a dandárnokot a nyergéből és mint gyermeket vitte ki a partra a vállig érő vízben.

Mindkettőnk nevét derék dandárnokunk a szerencsés megmentés után jegyzőkönyvében feljegyezte.

Nem dicsekvés, csak tényközlés, amit itt megörökítésre méltónak talált a dédunokám.

Bár volna mivel dicsekednem még más is.

Ötven év Nyíregyházán megbecsültségben, tisztességben, boldogságban.

Úgy reméltem és remélem, hogy gyermekeim, unokáim sem hoznak szégyent a nevemre.

Úgy reméltem és remélem, hogy boldog világ jön el ebben a nagy fejlődésben, amit megéltem.

Úgy reméltem és remélem, hogy jó szívvel emlékeztek majd rám.

Na, legyen ennyi elég mára.

/A szövegben található információk nagy része Margócsy József: *A nyíregyházi Hoffmann-család* című dolgozatában szerepel. (<http://www.szabarchiv.hu/drupal/sites/default/files/387-404.pdf>) Hoffmann Adolf leszármazottai közül nyolcan bizonyíthatóan a vészkorszakban veszítették életüket. Ketten a be-vagonírozás előtt a gettóban, hatan Auschwitzban. Az utóbbiak között volt az író nagyapja, Hoffmann Adolf legkisebb fia, Artúr./

* * *

Akik nem tanulnak a történelemből, arra ítéltetnek, hogy újra átéljék azt.
(George Santayana)